

Regeringens proposition

1975/76: 176

om ändring i brottsbalken m. m.;

beslutad den 18 mars 1976.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll denna dag.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

LENNART GEIJER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att mut- och bestickningsansvaret för offentliga och privata funktionärer skall samordnas och utformas i överensstämmelse med den brottskonstruktion som brottsbalken innehåller. Samtidigt föreslås att de bestämmelser om bestickning och tagande av muta som f. n. finns i lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens skall upphävas. Förslaget innebär att i princip samma regler om mutansvar och bestickningsskydd kommer att gälla för arbets- och uppdragstagare i offentlig och privat verksamhet. Lagändringarna avses träda i kraft den 1 januari 1977.

1 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrives i fråga om brottsbalken

dels att 17 kap. 7 och 8 §§ samt 20 kap. 2 och 5 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att rubriken till 17 kap. skall lyda "Om brott mot allmän verksamhet m. m.",

dels att i 17 kap. skall införas en ny paragraf, 17 §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 kap.

7 §¹

Den som till arbetstagare *hos staten eller hos kommun* eller till annan som avses i 20 kap. 2 § lämnar, utlovar eller erbjuder muta eller annan otillbörlig belöning för tjänsteutövningen, dömes för bestickning till böter eller fängelse i högst två år.

Den som till arbetstagare eller annan som avses i 20 kap. 2 § lämnar, utlovar eller erbjuder muta eller annan otillbörlig belöning för tjänsteutövningen, dömes för bestickning till böter eller fängelse i högst två år.

8 §²

Den som vid val till allmän befattning eller vid annan utövning av rösträtt i allmänt ärende söker hindra omröstningen eller förvanska dess utgång eller eljest otillbörligen inverka på omröstningen, dömes för otillbörligt verkande vid röstning till böter eller fängelse i högst sex månader.

Är brottet grovt, skall dömas till fängelse i högst fyra år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det föröväts med våld eller hot om våld eller innefattat missbruk av tjänsteställning.

Den som mottager, låter åt sig utlova eller begär otillbörlig *förmån* för att i allmänt ärende rösta på visst sätt eller icke rösta, dömes, om det ej är mutbrott, för tagande av otillbörlig *förmån* vid röstning till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som mottager, låter åt sig utlova eller begär otillbörlig *belöning* för att i allmänt ärende rösta på visst sätt eller icke rösta, dömes, om det ej är mutbrott, för tagande av otillbörlig *belöning* vid röstning till böter eller fängelse i högst sex månader.

17 §

Har bestickning skett i förhållande till någon som ej är arbetstagare hos staten eller hos kom-

¹ Senaste lydelse 1975: 667.

² Senaste lydelse 1975: 667.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

mun och som ej omfattas av 20 kap. 2 § andra stycket 1—4, må åklagare väcka åtal endast om brottet angives till åtal av arbets- eller uppdragsgivaren till den för bestickningen utsatte eller om åtal är påkallat från allmän synpunkt.

20 kap.

2 §^a

Om arbetstagare hos staten eller hos kommun mottager, låter åt sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning, dömes för mutbrott till böter eller fängelse i högst två år. Detsamma skall gälla, om arbetstagaren begått gärningen innan han erhöll anställningen eller efter det han slutat densamma. Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst sex år.

Vad i första stycket sägs om arbetstagare äger motsvarande tillämpning på

1. ledamot av styrelse, verk, nämnd, kommitté eller annan sådan myndighet som hör till staten eller till kommun.

2. den som utövar uppdrag åt staten eller åt kommun, om han valts till uppdraget eller icke äger undandraga sig detta ävensom eljest om uppdraget är reglerat i författning,

3. krigsman eller annan som fullgör lagstadgad tjänsteplikt och

4. den som utan att inneha anställning eller uppdrag som nu har sagts utövar myndighet.

Arbetstagare som mottager, låter åt sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning, dömes för mutbrott till böter eller fängelse i högst två år. Detsamma skall gälla, om arbetstagaren begått gärningen innan han erhöll anställningen eller efter det han slutat densamma. Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst sex år.

Vad i första stycket sägs om arbetstagare äger motsvarande tillämpning på

1. ledamot av styrelse, verk, nämnd, kommitté eller annan sådan myndighet som hör till staten eller till kommun,

2. den som utövar uppdrag som är reglerat i författning,

3. krigsman eller annan som fullgör lagstadgad tjänsteplikt,

4. den som utan att inneha anställning eller uppdrag som nu har sagts utövar myndighet och

5. den som i annat fall än som avses i 1—4 på grund av förtroendeställning såsom syssloman eller eljest fått att för annan sköta rättslig eller ekonomisk angelägenhet eller öva tillsyn å skötseln av sådan angelägenhet.

Med kommun likställes annan allmän inrättning som avses i 1 kap. 1 § 2 eller 3 lagen (1976: 000) om offentlig anställning.

^a Lydelse enligt prop. 1975/76: 105 bil. 2.

Nuvarande lydelse

Föreslügen lydelse

5 §⁴

Åklagare må, utan hinder av vad eljest må vara stadgat, åtala brott enligt 1 och 2 §§ ävensom annat brott varigenom innehavare av anställning eller uppdrag som avses i 2 § har åsidosatt vad honom åligger i utövningen därav.

Åklagare må, utan hinder av vad eljest må vara stadgat, åtala brott varigenom arbetstagare hos staten eller hos kommun eller annan som avses i 2 § andra stycket 1—4 har åsidosatt vad honom åligger i utövningen av anställningen eller uppdraget.

Utan hinder av vad i första stycket sägs skall dock gälla

1. vad i denna balk stadgas att åtal ej må ske utan förordnande av regeringen eller den regeringen har bemyndigat och

2. vad i annan lag eller författning är föreskrivet om åtal för gärning, för vilken straff är stadgat allenast om den förövas av innehavare av anställning eller uppdrag som sägs i första stycket.

Har mutbrott begåtts av någon som ej omfattas av första stycket, må åklagare väcka åtal endast om brottet angives till åtal av arbets- eller uppdragsgivaren eller om åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Är ej för visst fall annat stadgat, må åklagare åtala brott mot sådan tystnadsplikt som gäller till förmån för enskild målsägande endast om denne anger brottet till åtal eller åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Om åtal för brott som i utövningen av tjänsten eller uppdraget begåtts av riksdagsledamot, statsråd, justitieråd, regeringsråd eller innehavare av tjänst eller uppdrag hos riksdagen eller dess organ gälla särskilda bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1977.

Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift, som har ersatts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens¹

dels att 6—8 §§ och rubriken närmast före 6 § skall utgå,
dels att 11 § skall ha nedan angivna lydelse.

11 §²

Berättigad att anställa talan enligt denna lag är:

Berättigad att anställa talan enligt denna lag är i de uti 3 och

⁴ Senaste lydelse 1975: 667.

¹ Senaste lydelse av 6 § 1942: 246.

² Senaste lydelse 1974: 161.

Nuvarande lydelse

1) i de uti 3 och 5 §§ angivna fall den, vilkens yrkeshemlighet eller förebild obehörigen använts eller röjts; samt

2) i de uti 6 och 7 §§ omförmälda fall varje näringsidkare, som frambringar, tillverkar eller håller till salu varor eller utför arbete av samma eller liknande art som de varor eller det arbete, som skolat inköpas eller utföras, eller meddelar försäkring av samma slag som den försäkring, vilken skolat tagas, ävensom den anställdes arbetsgivare, där ej gärningen skett med dennes begivande, så ock, utom vad angår skadestånd, varje sammanslutning för främjande av yrkesintressen, såframt näringsidkare, varom nu nämnts, äro företrädda inom sammanslutningen och denna äger att kära inför domstol.

Allmän åklagare må ock väcka påstående om straff för brott, varom i denna lag förmäles, i de uti 3 och 5 §§ nämnda fall dock endast efter angivelse av den, som, enligt vad under 1) sägs, äger anställa talan i anledning av sådant brott.

Föreslagen lydelse

5 §§ angivna fall den, vilkens yrkeshemlighet eller förebild obehörigen använts eller röjts.

Allmän åklagare må ock väcka påstående om straff för brott, varom i denna lag förmäles, i de uti 3 och 5 §§ nämnda fall dock endast efter angivelse av den, som enligt första stycket äger anställa talan i anledning av sådant brott.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1977.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1976-02-26

Närvarande: statsråden Sträng, ordförande, och Andersson, Johansson, Holmqvist, Aspling, Geijer, Bengtsson, Norling, Carlsson, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Zachrisson, Leijon, Peterson

Föredragande: statsrådet Geijer

Lagrådsremiss med förslag till lag om ändring i brottsbalken, m. m.

1 Inledning

Den år 1966 tillkallade ämbetsansvarskommittén fick den 4 juni 1971 genom tilläggsdirektiv i uppdrag att utreda frågan om införande av allmänna regler om bestickning och tagande av muta, avsedda att täcka både den offentliga och den privata sektorn. Detta utredningsarbete påbörjades sedan kommittén i februari 1972 avgivit sitt slutbetänkande (SOU 1972: 1) Ämbetsansvaret II. Betänkandet behandlade ämbetsansvar och disciplinärt ansvar i offentlig tjänst. Kommittén ändrade därvid sitt namn till mutansvarskommittén.¹ I maj 1974 avlämnade kommittén sitt betänkande (1974: 37) Mut- och bestickningsansvaret. Kommitténs lagförslag bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttrande över mutansvarskommitténs betänkande avgetts av justitiekanslern (JK), riksåklagaren (RÅ), Göta hovrätt, rikspolisstyrelsen, styrelsen för internationell utveckling (SIDA), överbefälhavaren, försvarets civilförvaltning, fortifikationsförvaltningen, försvarets materielverk, civilförsvarsstyrelsen, socialstyrelsen, postverket, televerket, statens järnvägar, statens vägverk, generaltullstyrelsen, byggnadsstyrelsen, riksrevisionsverket, statens avtalsverk (SAV), kommerskollegium, marknadsdomstolen, näringsfrihetsombudsmannen (NO), konsumentombudsmannen (KO), arbetsmarknadsstyrelsen, statens vattenfallsverk, domänverket, länsstyrelserna i Stockholms, Hallands och Norrbottens län, riksdagens ombudsmannaexpedition (JO), Sveriges domareförbund,

¹ Hovrättspresidenten Sten Rudholm, ordförande, avdelningsdirektören Daniel Wiklund, riksdagsledamoten Tage Larfors, förbundsjuristen Gösta Eklund, juris kandidaten Bo Ericson, direktören Styrbjörn von Feilitzen, direktören Erik Forstadius, numera hovrättslagmannen Jan Ljungar, civilingenjören Petter Narfström, ombudsmannen Jan Neumüller och direktören Lennart Körner.

Svenska handelskammarförbundet, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges industriförbund, Institutet mot mutor (IMM), Sveriges hantverks- och industriorganisation, Föreningen auktoriserade revisorer, Sveriges riksdrotsförbund, Sveriges Radio aktiebolag, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Statstjänstemännens riksförbund (SR), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Landsorganisation i Sverige (LO), Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges redareförening, Kooperativa förbundet (KF), Lantbrukarnas riksförbund (LRF) och Svenska Bankföreningen.

RA har bifogat yttranden från överåklagarna i Stockholm, Göteborg och Malmö, länsåklagarna i Malmöhus län och Västerbottens län samt länsåklagaren för speciella mål Thorsten Rosenberg. Till kommerskollegiums yttrande har fogats yttranden från Skånes handelskammare, Stockholms handelskammare och Gotlands handelskammare. Länsstyrelsen i Stockholms län har bifogat yttranden från Stockholms handelskammare, polistyrelsen i Stockholms polisdistrikt samt Stockholms kommun. LO har bifogat yttranden från Statsanställdas förbund och Svenska kommunalarbetsförbundet.

2 Gällande rätt

I brottsbalken (BrB) finns ansvarsregler för både den passiva korruptionen — mutbrott — och den aktiva — bestickning. Gärningsbeskrivningarna för de bägge sidorna av den straffbara korruptionen är likartat utformade. Tagande av muta eller av annan otillbörlig belöning behandlas i 20 kap. om myndighetsmissbruk m. m. medan bestickning av systematiska skäl är upptagen i 17 kap. om brott mot allmän verksamhet. Bestämmelserna har nyligen ändrats i huvudsaklig överensstämmelse med ett av ämbetsansvarskommittén i dess slutbetänkande framlagt provisoriskt förslag (se prop. 1975: 78 s. 111 och 147). Lagändringen har trätt i kraft den 1 januari 1976 (se SFS 1975: 667).

Enligt 20 kap. 2 § BrB skall arbetstagare hos staten eller hos kommun, som mottager, låter åt sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning, dömas för *mutbrott*. Detsamma gäller, om arbetstagaren har begått gärningen innan han erhöll anställningen eller efter det han slutat densamma. Straffet är böter eller fängelse i högst två år och i grova fall fängelse i högst sex år.

Vad som sålunda gäller beträffande arbetstagare skall enligt andra stycket i samma paragraf äga motsvarande tillämpning på ledamot av styrelse, verk, nämnd, kommitté eller annan sådan myndighet som hör till staten eller till kommun samt den som utövar uppdrag åt staten eller åt kommun, om han har valts till uppdraget eller inte äger undandra sig detta ävensom eljest om uppdraget är reglerat i författning. Under-

kastade mutansvar är vidare krigsman eller annan som fullgör lagstadgad tjänsteplikt liksom den som utan att inneha anställning eller uppdrag som förut nämnts utövar myndighet.

Enligt paragrafens tredje stycke skall med kommun likställas allmän inrättning som avses i 1 § andra stycket kommunaltjänstemannalagen (1965: 275), alltså landstingskommun, kommunalförbund, församling, kyrklig samfällighet, skogsvårdsstyrelse, allmän försäkringskassa samt, enligt regeringens bestämmande, annan allmän inrättning.

I 17 kap. 7 § BrB föreskrivs att den som till arbetstagare hos staten eller hos kommun eller till annan som avses i 20 kap. 2 § BrB lämnar, utlovar eller erbjuder muta eller annan otillbörlig belöning för tjänsteutövningen skall dömas för *bestickning* till böter eller fängelse i högst två år.

För vissa offentliga tjänstemannagrupper föreligger förbud mot att i och för tjänsten motta eller begära gåvor eller andra förmåner. I allmänhet har bestämmelserna i ämnet karaktären av anvisningar och rekommendationer. Detta är särskilt fallet i fråga om tjänstemän, som sysslar med statlig eller kommunal upphandling. Som exempel kan nämnas att arbetsordningen (1968: 387) för försvarets materielverk föreskriver att tjänsteman skall uppträda så att anledning inte kan finnas till misstanke om att han i sin tjänsteutövning låter sig påverkas av sitt förhållande till leverantörer, anbudsgivare, entreprenörer och andra med vilka verket har affärsförbindelser.

Exempel på uttryckliga förbud att motta gåva eller annan förmån ger 14 § polisinstruktionen (1972: 511), som föreskriver att polisman inte genom skuldsättning eller på annat sätt får göra sig beroende av den, vars verksamhet han har att övervaka. Inte heller får han motta lån eller annan förmån, varigenom han kan bli beroende av underlydande.

I BrB finns särskilda ansvarsbestämmelser för två speciella korruptionssituationer. Enligt 17 kap. 8 § skall den som mottar, låter åt sig utlova eller begär otillbörlig förmån för att i allmänt ärende rösta på visst sätt eller inte rösta dömas, om det inte är mutbrott, för tagande av otillbörlig förmån vid röstning. Vidare skall enligt 19 kap. 13 § den, som av främmande makt eller någon som handlar i dess intresse mottar penningar eller annan egendom för att genom utgivande eller spridande av skrifter eller annorledes påverka den allmänna meningen om statsskicket eller om åtgärder i rikets inre eller yttre styrelse, dömas för tagande av utländskt understöd.

Ett särskilt fall av korruption behandlas i 213 § konkurslagen (1921: 225), som föreskriver ansvar för borgenär, som för sin röst vid borgenärssammanträde betingat sig särskild förmån av gäldenären. En motsvarande ansvarsregel finns i 46 § ackordslagen (1970: 847).

Lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens (IKL) upptar ansvarsbestämmelser om *tagande och lämnande av muta inom näringsverksamhet*. Bestämmelserna gäller i näringsverksamhet el-

ler eljest vid företag av ekonomisk art eller vid verk, inrättning eller stiftelse anställd person. Med näringsverksamhet förstås enligt 10 § varje huvudsakligen på ekonomisk vinst för dess utövare riktad yrkesmässig verksamhet. Enligt förarbetena till lagen (patentlagstiftningskommitténs betänkande år 1915 med förslag till lag om illojal konkurrens s. 522) åsyftas med anställd vid företag av ekonomisk art bl. a. fall, där någon som inte driver byggnadsverksamhet som näring, låter för egen räkning uppföra en byggnad eller där en ägare av hyresfastighet har anställda för fastighetens skötsel, t. ex. en vice värd eller maskinist. Som exempel på anställda vid verk, inrättningar och stiftelser nämns montörer, maskinister eller andra anställda vid offentliga byggnader, vid akademier, skolor, sjuk- och fattigvårdsinrättningar eller fromma stiftelser.

Anställd som nu sagts straffas enligt 7 § IKL med dagsböter eller med fängelse i högst ett år, om han låter muta sig genom att motta, låta åt sig utlova eller begära gåva eller annan förmån. Huvudmannens vetskap eller samtycke till att den anställda tar mutor befriar inte denne eller bestickaren från ansvar. Mutansvaret gäller emellertid endast vid avtal om inköp av varor eller utförande av arbete eller tagande av försäkring för dens räkning, hos vilken den mutade är anställd. Personkretsen för ansvarsreglerna är därför i praktiken begränsad till anställda som sysslar med inköpsverksamhet. För straffbarhet förutsätts vidare att den anställda låtit muta sig i syfte att skaffa någon företräde framför annan eller underlåta att framställa anmärkning i fråga om fullgörande av avtal av nämnt slag. Är syftet med mutan att den bestuckne skall låta sig påverkas på annat sätt kan han inte dömas till straff. Det är också att märka att mutansvaret inte omfattar förmån som utgör erkänsla för en redan vidtagen åtgärd (efterföljande belöning) och detta oavsett om den anställda handlat pliktstridigt eller ej. I 6 § finns motsvarande ansvarsregler för bestickning. Den som dömts enligt någotdera av dessa lagrum skall också ersätta uppkommen skada.

Enligt 8 § IKL skall ansvarsreglerna inte äga tillämpning, om gärningen är straffbar enligt 25 kap. strafflagen. Denna bestämmelse, som fått stå kvar alltsedan 1948 års strafflagsrevision, måste numer anses ge uttryck för att ansvarsreglerna i IKL är subsidiära i förhållande till BrB:s motsvarande ansvarsregler.

Bestickning och tagande av muta hör enligt 11 § sista stycket IKL under allmänt åtal. För åtal förutsätts inte angivelse av målsäganden. Vissa bestämmelser om rätt för arbetsgivaren, konkurrerande näringsidkare och branschorganisation att anställa talan enligt IKL finns i 11 § första stycket 2. Enskild får emellertid enligt 20 kap. 8 § rättegångsbalken inte väcka åtal för brott, om han inte angivit brottet och åklagaren beslutat att åtal inte skall äga rum.

Även annan lagstiftning inom den privata sektorn kan ha betydelse för bedömning av bestickning och bestickningsliknande förfaranden inom näringslivet. Den i 2 § marknadsföringslagen (1975: 1418) upptag-

na generalklausulen ger marknadsdomstolen möjlighet att med vissa sanktionsmedel ingripa mot näringsidkare som vid marknadsföring av vara, tjänst eller annan nyttinghet företar reklamåtgärd eller annan handling, som genom att strida mot god affärssed eller på annat sätt är otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare. Det är sannolikt att också bestickningsliknande förfaranden vid marknadsföring faller inom ramen för denna generalklausul.

3 Förslag till reformering av mut- och bestickningsansvaret

3.1 Kommittéförslaget

Utredningen om illojal konkurrens lade i sitt år 1966 avlämnade betänkande (SOU 1966: 71) Otillbörlig konkurrens fram ett förslag till lag om otillbörlig konkurrens som skulle ersätta IKL och bl. a. upptog nya ansvarsbestämmelser för bestickning i näringsverksamhet. De föreslagna reglerna innebar en betydande utvidgning av IKL:s mutansvar i fråga om såväl personkrets som innehåll. Mutansvaret skulle sålunda enligt förslaget omfatta varje anställd hos och uppdragstagare åt näringsidkare. Det gällande kravet på att muttransaktion för att vara straffbar skall ha samband med vissa avtalstyper föreslogs skola avskaffas och därmed den faktiska begränsningen av personkretsen. Förslaget upptog inte heller det krav på pliktstridigt gärningsändamål som IKL nu omfattar. Slutligen förordades kriminalisering av otillbörlig belöning för att mottagaren i tjänsten eller vid uppdragets fullgörande gynnat bestickaren eller annan. Förslaget innebar också att ett motsvarande straffrättsligt skydd mot bestickning skulle införas. Det för näringslivets del förordade mut- och bestickningsansvaret skulle därmed få ett innehåll, som i stort sett överensstämmer med vad enligt BrB föreskrivs för den offentliga sektorns tjänstemän.

Det stora flertalet av de remissinstanser som vid remissbehandlingen av utredningens betänkande yttrade sig i frågan hade i stort sett ingen erinran mot den av utredningen föreslagna utvidgningen av straffansvaret inom den privata sektorn. Från vissa arbetstagarorganisationer framfördes dock kritik. Utredningens förslag i förevarande del togs inte upp till behandling i samband med lagstiftningen angående otillbörlig marknadsföring (prop. 1970: 5). Som skäl härför åberopades i propositionen bl. a. den tanke på införande av ett mera allmänt mut- och bestickningsansvar som ämbetsansvarskommittén framfört under sitt arbete med översyn av ämbetsansvaret.

Enligt direktiven för mutansvarskommittén skulle kommittén utreda frågan om införande av *allmänna regler om bestickning och tagande av muta* avsedda att täcka både den offentliga och den enskilda sektorn. Kommittén påpekar i sitt betänkande Mut- och bestickningsansvaret att den offentliga förvaltningen tidigare var av främst judiciell karaktär och

utgjorde mutansvarets väsentligaste skyddsområde. Det allmänna har emellertid, framhåller kommittén, i allt högre grad kommit att inrikta sin verksamhet på andra uppgifter och funktioner än myndighetsutövande. I mångt och mycket rör det sig härvidlag om uppgifter och funktioner som också fullgörs inom den enskilda sektorn. Särskilt gäller detta i fråga om den näringsdrivande verksamhet som utövas av helt eller delvis samhällsägda företag. Kommittén medger att en fortsatt särställning för den offentliga verksamheten — främst i vad den rör myndighetsutövning — kan vara motiverad av att den måste kunna omfattas av medborgarnas absoluta förtroende och kanske också av att den finansieras av allmänna medel. Enligt kommitténs mening föreligger emellertid inte mellan offentlig och enskild verksamhet sådan principiell skillnad att en samordnad reglering av mutansvaret och bestickningsskyddet skulle te sig onaturlig.

Mot ett för offentliga och enskilda arbetstagare samordnat mutansvar synes enligt kommittén inte heller med fog kunna åberopas skillnader mellan dessa båda kategoriers anställningsförhållanden. Genom 1965 års förhandlingsrättsreform (prop. 1965: 60) infördes på det statliga och kommunala tjänstemannaområdet i huvudsak samma ordning som på den privata arbetsmarknaden, nämligen principen om avtalsfrihet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Vidare hänvisar kommittén bl. a. till att lagen (1974: 12) om anställningsskydd innehåller regler som är avsedda att trygga anställningen för arbetstagare i såväl allmän som enskild tjänst.

Den omständigheten att sålunda i stor utsträckning likartade arbetsuppgifter och anställningsförhållanden numera föreligger inom samhällets båda sektorer talar enligt kommittén för att alla anställda bör utföra sina arbetsuppgifter under samma principiella ansvar. Ett för offentliga funktionärer exklusivt mutansvar kan vara naturligt, om det begränsas till ett fåtal befattningshavare i ledande ställning och med särskilt viktiga uppgifter. Annorlunda blir saken om mutansvaret skall omfatta alla offentligt anställda. Den offentliga sektorn sysselsätter numera betydligt mer än 1 milj. anställda och kan antas komma att öka ytterligare. Kommittén anser att det knappast kan åberopas några bärande skäl varför den etiska standarden på just detta stora område skall upprätthållas med straffrättsliga sanktioner medan motsvarande inte skall gälla för privat anställda med likartade funktioner.

En samordnad reglering av mutansvaret på den offentliga och den privata sektorn synes enligt kommittén inte heller stöta på lagtekniska hinder. I gällande rätt är visserligen BrB:s regler betydligt mer omfattande till sitt innehåll än IKL:s. Skillnaderna hänför sig emellertid till mer eller mindre kvalificerade former av samma grundläggande gärningstyp. En i princip gemensam gärningsbeskrivning anses därför vara möjlig.

Kommittén framhåller att bestickningens karaktär av illojalt konkurrensmedel får särskilda verkningar inom näringslivet. Det främsta syftet med de nuvarande ansvarsreglerna i IKL angående givande och tagande av mutor är att skydda det intresse av sund och öppen konkurrens som organisationer och konkurrenter inom den ifrågavarande branschen kan ha. Mycket talar emellertid enligt kommittén för att andra och mera allmänna intressen bör träda i förgrunden som skyddsobjekt. I den mån bestickning i näringsverksamhet medför att varor eller tjänster fördyras eller försämras eller marknadsförs utan korrekt information är det nämligen ytterst tredje man som drabbas av dessa konsekvenser. Den kommersiella korruptionen kan därför sägas angripa ett allmänt konsumentintresse. Lagstiftaren har under senare tid vidtagit särskilda åtgärder till skydd för konsumenterna. Till denna lagstiftning hör lagen (1970: 412) om otillbörlig marknadsföring, vilken torde — oaktat motiven inte innehåller något därom — ge visst utrymme för att beivra även marknadsföringsmetoder av bestickningsliknande natur. Det kan därför enligt kommittén hävdas att ett straffrättsligt skydd mot korruption inom näringsverksamhet ligger i linje med de allmänna värderingar på vilka den konsumentskyddande lagstiftningen vilar.

Den remisskritik som från vissa arbetstagarorganisationer riktats mot tidigare förslag till utvidgning av mutansvarets personkrets synes enligt kommittén i huvudsak vara grundad på förhållandet att korruption inte påvisats förekomma inom de nya ansvarsområdena. I kritikens förlängning ligger att en kriminalisering därmed skulle bli svårförståelig och kunna uppfattas som ett omotiverat och irriterande misstroendevotum mot berörda arbetstagare. Kommittén har emellertid inte funnit det vare sig möjligt eller ändamålsenligt att söka kartlägga förekomsten av inte redan kriminaliserade korruptionshandlingar. Spörsmålet i vilken utsträckning korruption bör kriminaliseras måste därför i allt väsentligt bedömas på grund av bärkraften i de principiella skäl som härvidlag kan åberopas.

Kommittén påpekar vidare att själva korruptionshandlingen inte sällan bara är en del av ett gärningskomplex vars övriga delar redan är straffbelagda exempelvis som trolöshet mot huvudman (10 kap. 5 § BrB) eller bedrägeri (9 kap. 1 § BrB). Detta förhållande är emellertid enligt kommitténs mening knappast ett fullgott skäl mot att straffbelägga korruption, eftersom ett av syftena med korruptionsansvaret kan sägas vara att förebygga annan brottslighet. Avgörande för frågan om kriminaliseringens omfattning blir därför inom vilka områden det är nödvändigt att sätta in detta förebyggande straffskydd.

I betänkandet behandlas också en annan invändning mot en långtgående kriminalisering av korruption, nämligen att nödvändigt skydd för berörda intressen kan uppnås med utomstraffrättsliga sanktionsmedel. Det är sålunda i och för sig möjligt att säga upp eller avskeda en

anställd som tar mutor för sin tjänsteutövning. Dessa medel har emellertid enligt kommitténs mening nackdelen att vara alltför onyanserade för att kunna tillgripas annat än i tämligen graverande fall. Däremot kan arbetsgivaren, påpekar kommittén, i viss usträckning med stöd av lag eller avtal ingripa mot korruption med olika disciplinära påföljder. Han kan också göra anspråk på skadestånd, om gärningen åstadkommit skada för honom. Generellt sett är dock skadestånd enligt kommitténs mening ett föga ändamålsenligt sanktionsmedel mot korruption, eftersom det ofta är svårt att styrka att skada uppkommit på grund av muttagandet. En ännu mera väsentlig invändning mot skadestånd som sanktionsmedel anser kommittén vara att skadeståndet endast avser att tillgodose huvudmannens intresse och inte de mera allmänna intressen som enligt vad i det föregående utvecklats är angelägnare att skydda.

Inom den privata sektorn pekar kommittén på de sanktionsmöjligheter som på vissa områden kan finnas knutna till de normsystem, vilka organisationer och sammanslutningar uppställt i självsanerande syfte. Mot personer som yrkesmässigt utför uppdrag åt allmänheten och för sin yrkesutövning åtnjuter auktorisation eller liknande godkännande kan vidare som sanktionsmedel mot tagande av muta användas återkallelse av meddelad auktorisation eller godkännandet.

Kommittén konstaterar att de utomstraffrättsliga sanktionsmedlen inte sällan ger möjlighet att verksamt ingripa mot muttagande. En så gott som genomgående svaghet med dessa sanktionsmedel är emellertid enligt kommittén att de inte kan användas mot den till synes större faran — den aktiva bestickningen. De täcker inte heller alla skyddsvärda områden och deras tillämpning står ofta utanför det allmännas kontroll. Kommittén har därför funnit sig böra föreslå att ett vidgat och för den offentliga och den privata sektorn gemensamt mutansvar införs. En tanke som härvid ligger nära till hands är enligt kommittén att generellt föreskriva mutansvar för var och en som är anställd hos eller fullgör uppdrag för annan. Ansvar skulle sålunda föreligga oberoende av om huvudmannen är det allmänna eller enskild juridisk eller fysisk person och oberoende av den anförtrordas arbetsuppgiftens art eller vikt. Kommittén framhåller att det tilltalande med en sådan lösning skulle vara att ansvarsreglerna blev enkla att utforma. Kommittén har emellertid inte funnit att det föreligger behov av en så långtgående kriminalisering. Särskilda åtgärder skulle också bli nödvändiga för att inte den straffrättsliga sanktionsapparaten skulle komma att tas i anspråk för att beivra förfaranden rörande föga skyddsvärda intressen. En härav föranledd differentiering av mutansvaret för olika delar av personkretsen skulle emellertid enligt kommitténs mening göra reglerna alltför komplicerade. Kommittén avvisar också lösningen att komplettera ett generellt mutansvar med regler om särskild åtalsprövning, som möjliggör åtal av åklagare i huvudsak endast om detta är påkallat från allmän synpunkt.

Gränsdragningen mellan skyddsvärda och inte skyddsvärda intressen bör i princip göras i lagstiftningen och inte i rättstillämpningen.

Kommittén har därför funnit det nödvändigt att med beaktande av de skäl som talar för och emot kriminalisering område för område av samhällslivet söka klarlägga vilka arbets- och uppdragstagare som bör hänföras till personkretsen för mutansvaret. Det främsta kriteriet härvidlag bör enligt kommittén vara att mutansvar och bestickningsskydd införs för arbets- och uppdragstagare med sådana funktioner som av ett eller annat skäl kan anses samhällsviktiga eller eljest måste kunna omfattas av medborgarnas tillit.

Bestämmelserna i BrB om bestickning och mutbrott har som tidigare nämnts nyligen ändrats i huvudsaklig överensstämmelse med ett av arbetsansvarskommittén i dess slutbetänkande framlagt provisoriskt förslag. Detta förslag, som endast avsåg offentliga funktionärer, återkommer i mutansvarskommitténs betänkande men har här byggts ut till att omfatta även den privata sektorn. Eftersom anledning saknas att nu behandla de delar av förslaget som redan genomförts, kommer den följande framställningen i huvudsak endast att omfatta mut- och bestickningsansvaret inom den privata sektorn.

Vid bestämmandet av *personkretsen* för det nya gemensamma mutansvaret anser kommittén att man bör utgå från arbets- och uppdragstagare hos sådana huvudmän, som måste anses utöva en i princip skyddsvärd verksamhet. Hit räknar kommittén — utöver de personer inom den offentliga sektorn som omfattas av de nya bestämmelserna — arbetstagare hos näringsidkare i dennes näringsverksamhet, s. k. halv-offentliga uppdragstagare samt dem som på grund av förtroendeställning såsom syssloman eller eljest fått att för annan sköta rättslig eller ekonomisk angelägenhet eller öva tillsyn över skötseln av ekonomisk angelägenhet.

Arbetstagare hos näringsidkare skall enligt kommitténs förslag för att omfattas av mutansvaret vara anställd i näringsidkarens näringsverksamhet och inte endast i hans privata hushåll. Begreppet näringsidkare skall enligt kommittén förstås i vidsträckt mening och — i likhet med vad som gäller enligt senare tids lagstiftning, t. ex. 16 kap. 9 § BrB om olaga diskriminering, lagen (1966: 454) om företagsinteckning, lagen (1970: 412) om otillbörlig marknadsföring och lagen (1971: 112) om förbud mot oskäliga avtalsvillkor — omfatta varje fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt driver verksamhet av ekonomisk art. Kommittén framhåller att arbetstagare hos så gott som alla bolag — vare sig fråga är om aktiebolag, handelsbolag eller kommanditbolag — därigenom kommer att ha mutansvar. Detsamma gäller dem som är anställda hos ekonomiska föreningar, vilka ju har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom affärsmässig verksamhet av ett eller annat slag. Däremot är stiftelser inte generellt att hänföra till

näringsidkare. Med hänsyn till det slag verksamhet som stiftelserna normalt bedriver och till den omständigheten att flertalet stiftelser torde ha få eller inga anställda anser kommittén att frågan om mutansvar för denna kategori i det stora hela också saknar praktisk betydelse. Kommittén har därför inte funnit anledning att föreslå någon för stiftelser särskilt avsedd bestämmelse. Inte heller för anställda hos ideella föreningar har kommittén ansett skäl finnas att föreslå mutansvar, eftersom sådana föreningars verksamhet i allt väsentligt endast berör medlemmarnas interna intressen. Kommittén påpekar emellertid att föreningsskatteutredningen (Fi 1971: 6), som har till uppgift att se över reglerna för beskattning av idcella föreningar, också skall undersöka möjligheterna att registrera främst sådana idcella föreningar som innehar mera betydande förmögenhetstillgångar eller driver bokföringspliktig verksamhet. Skulle ett sådant registreringssystem komma till stånd, kan det enligt kommitténs mening finnas skäl att ompröva frågan om mutansvar för anställda hos registrerad förening.

Med halvoffentliga uppdragstagare avser kommittén personer som på grund av myndighets förordnande eller eljest har att åt annan än staten eller kommun utöva uppdrag som är reglerat i författning. Hit hör sådana personer som är att anse som uppdragstagare hos privata rättssubjekt eller som visserligen är innehavare av offentliga uppdrag men får anses företräda främst enskilda intressen. Som exempel härpå anför kommittén bl. a. av konkursdomaren enligt 44 § konkurslagen förordnad interimsförvaltare och av borgenärerna enligt 45 § samma lag vald konkursförvaltare samt av rätten särskilt förordnad förmyndare eller god man enligt 11 kap. 3 § resp. 18 kap. föräldrabalken liksom av barnvårdsnämnd enligt 8 kap. 4 § samma balk förordnad vigsselförrättare.

Kommittén avvisar tanken på att införa mutansvar för uppdragstagare i allmänhet, eftersom ett sådant ansvar skulle komma att gälla en mycket bred och i vissa hänseenden oklar personkrets. En lämplig begränsning av personkretsen har kommittén funnit genom att anknyta till den i 10 kap. 5 § BrB intagna bestämmelsen om ansvar för trolöshet mot huvudman. Sålunda förslår kommittén att mutansvar skall åläggas den som utan att inneha tjänst eller uppdrag som tidigare berörts på grund av förtroendeställning såsom syssloman eller eljest fått att för annan sköta rättslig eller ekonomisk angelägenhet eller över tillsyn över skötseln av ekonomisk angelägenhet. Som exempel på personer som skulle komma att omfattas av en sådan bestämmelse anför kommittén advokater, mäklare, handelsagenter och revisorer samt företrädare för förvaltande eller kontrollerande organ inom bolag, föreningar, stiftelser och andra enskilda juridiska subjekt.

Förslaget om en utvidgning av den ansvariga personkretsen för mut- och bestickningsbrott bör enligt kommittén inte föranleda någon ändring av de i 20 kap. 2 § resp. 17 kap. 7 § BrB stadgade *brottsrekvisiten*

och påföljderna. Detta innebär för den privata sektorns del en skärpning av det mutansvar som IKL föreskriver. För ansvar enligt IKL krävs sålunda i motsats till vad som gäller enligt BrB att mutan skall ha varit avsedd att förmå den bestuckne att på visst sätt åsidosätta vad som åligger honom i tjänsten. Andra skillnader mellan BrB och IKL är att BrB kriminaliserar också efterföljande belöning under förutsättning att den kan anses otillbörlig liksom att maximistraflet enligt BrB utgör fängelse i högst två år eller i grova fall fängelse i högst sex år medan svårare straff än fängelse i högst ett år inte kan ådömas enligt IKL.

Med en enhetlig gärningsbeskrivning kommer, påpekar kommittén, att till samma gärningstyp hänföras alltifrån de grövsta fall av egenytlig korruption till tämligen obetydliga och kanske huvudsakligen av oförstånd föranledda fall av tagande av otillbörlig belöning. Detta aktualiserar frågan om mutansvaret bör delas upp på två olika gärningstyper beroende på om ändamålet med den ifrågavarande transaktionen varit att åstadkomma pliktstridig tjänsteutövning eller ej. En sådan lösning avvisas emellertid av kommittén med hänsyn främst till dess konsekvenser för strafflagstiftningens ändamålsenlighet. Sålunda skulle en ansvarsregel, som för sin tillämplighet kräver att den bestuckne bevisligen har haft uppsåt att åsidosätta sina tjänsteåligganden, kunna befaras ge otillräckliga möjligheter att beivra korruption. Nödvändigheten att skilja mellan pliktstridig och pliktenlig tjänsteutövning kunde också förorsaka problem i de fall tjänsteutövningen har skönsmässig karaktär.

För att åstadkomma en önskvärd differentiering av mutansvaret förordar kommittén två åtgärder. Sålunda föreslås en återgång från beteckningen mutbrott till det tidigare begagnade uttrycket tagande av muta eller av otillbörlig belöning med dess möjligheter till nyanserad brottsrubricering. Vidare föreslår kommittén *en regel om strafffrihet för ringa fall* som inte rör myndighetsutövning. Ställningstagandet till frågan om ett fall är ringa måste enligt kommittén grundas på en helhetsbedömning av gärningen. Bland omständigheter som därvid kan vara av betydelse nämner kommittén att gärningen begåtts med huvudmannens vetskap eller samtycke. En uttrycklig strafffrihetsregel på grund av sådant samtycke avvisas däremot av kommittén, som framhåller att det nu aktuella mutansvaret är avsett att tillgodose även andra intressen än huvudmannens intresse av lojal pliktutövning. På näringslivets område har sålunda det väsentligaste intresset angivits vara skyddet av tredje man mot korruptionens skadeverkningar. Ett införande av ansvarsfrihet på grund av huvudmannens vetskap eller samtycke skulle innebära att huvudmannen i praktiken skulle få dispositionsrätt över straffrättsliga sanktionsmedel som främst skall tjäna andra intressen än hans egna. Enligt kommitténs mening är därför en formell strafffrihetsgrund inte väl förenlig med den tilltänkta lagstiftningens syften. Inte heller anser kommittén det finnas anledning att i förevarande fall som ersättning för en formell straffri-

hetsgrund tillåta jämkningar av otillbörlighetsgränsen, eftersom otillbörlighetsbegreppet endast är ett samlande uttryck för korruptionsansvarets skyddsobjekt.

De av kommittén föreslagna ansvarsreglerna avser som tidigare nämnts att skydda både offentlig och privat verksamhet. De kan därför inte utan vidare passas in i *BrB:s systematik*. Som en provisorisk lösning i avbidan på att denna systematik omprövas i ett vidare sammanhang föreslår kommittén att bestickningsbrottet flyttas från 17 kap. och tas upp som en särskild paragraf i 20 kap. Vidare föreslår kommittén att bestämmelsen i 19 kap. 13 § om tagande av utländskt understöd, på samma sätt som redan är fallet med stadgandet i 17 kap. 8 § om tagande av otillbörlig förmån vid röstning, skall kompletteras med en föreskrift om att bestämmelsen är tillämplig endast om gärningen inte är straffbar såsom mutbrott.

Kommittén anser främst av praktiska skäl att det inte är lämpligt att införa någon lagfäst besöksrätt eller anmälningsplikt för arbetstagare i fråga om i och för tjänsten erbjudna förmåner. Däremot finner kommittén det önskvärt att för verksamhetsområden med likartade förhållanden till skydd för särskilt korruptions känsliga funktioner uppställs lämpliga *rekommendationer*. Sådana rekommendationer bör dock enligt kommitténs mening knappast utfärdas av regeringen. Ett naturligt tillvägagångssätt är i stället att arbetsgivarna utarbetar dessa rekommendationer i samråd med arbetstagarna och deras fackliga organisationer. En sådan instruktionsverksamhet skulle enligt kommittén kunna understödjas genom att möjlighet öppnas att få förslag till dylika rekommendationer granskade av en särskild nämnd sammansatt av företrädare för exempelvis riksrevisionsverket, IMM och arbetstagarorganisationer. Ytterligare en uppgift för en sådan rådgivande nämnd skulle kunna vara att ge fortlöpande information om den praxis som efter hand utbildas.

Med den grundsyn kommittén har på korruptionens allmänt samhällsskadliga verkningar har kommittén betonat angelägenheten av att svenska medborgare i sin verksamhet utomlands ställer sig solidariska med där förekommande strävanden att höja den etiska standarden i förevarande hänseende. Kommittén har emellertid inte ansett sig böra föreslå att svensk straffrättslig kompetens generellt skall omfatta alla *utomlands begångna korruptionsbrott*. Dessa brott bör vara underkastade samma kompetensregler som gäller för brott i allmänhet. Utomlands begångna korruptionsbrott blir därmed i princip straffbara här i landet i den mån de är straffbara också enligt gärningssortens lag. Enligt kommitténs mening ter det sig emellertid naturligt att Sverige i olika internationella sammanhang verkar för att frågan om bekämpande av bestickning som konkurrensmedel i utomlands bedriven näringsverksamhet tas upp till behandling på bredast möjliga internationella bas.

Kommittén påpekar också att frågan om det externa ansvaret inte en-

dast rör de svenska kompetensreglernas utformning. Gällande ansvarsregler i BrB erbjuder skydd endast för svenska ämbetsmän. Bestickning av utländsk ämbetsman är alltså inte en enligt svensk lag straffbar gärning. För att så skall bli fallet fordras i princip att utländsk ämbetsman genom uttryckligt tillägg till bestickningsparagrafen hänförs till dess skyddskrets. Med hänsyn till det lagstiftningsarbete som f. n. pågår i syfte att ansluta Sverige till 1972 års europeiska konvention om överföring av lagföring i brottmål (lagföringskonventionen) har kommittén emellertid inte ansett sig böra lägga fram förslag till ändring av bestickningsparagrafen i förevarande hänseende. Om Sverige tillträder konventionen, förpliktar sig nämligen Sverige i princip att efter framställning från annan konventionsstat här i landet och efter svensk strafflag döma bl. a. för brott som begåtts mot person i offentlig ställning i den an sökande staten.

3.2 Remissyttrandena

Kommitténs förslag till en vidgad och samordnad reglering av mut- och bestickningsansvaret inom den offentliga och den privata sektorn har tillstyrkts av flertalet remissinstanser.

IMM, till vars yttrande anslutit sig *Svenska handelskammarförbundet*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Svenska bankföreningen*, framhåller att den skillnad som f. n. föreligger mellan reglerna om ansvar för bestickning och tagande av muta inom den offentliga sektorn och motsvarande bestämmelser inom den privata sektorn numera framstår som otidsenlig och konstlad. IMM anser dock att kommittén något övervärderat betydelsen från konsumentskyddssynpunkt av en effektiviserad korruptionslagstiftning. *Marknadsdomstolen* betonar att nuvarande regler i IKL främst tar sikte på bestickningens karaktär av illojalt konkurrensmedel och i jämförelse med BrB:s regler ger ett begränsat skydd mot korruption. *Marknadsdomstolen* delar kommitténs uppfattning att mera allmänna intressen bör träda i förgrunden som skyddsobjekt. Med hänsyn till att den kommersiella korruptionen kan leda till att varor och tjänster fördyras kan ett motverkande av sådan korruption sägas vara ett allmänt konsumentintresse. Det är därför tillfredsställande att mut- och bestickningsansvaret samordnas på det sätt kommittén föreslår och att ansvaret innehåll därvid knyts till reglerna i BrB. NO anför liknande synpunkter och tillägger att samhället har allt att vinna på att beslut inom såväl stat och kommuner som det enskilda näringslivet fattas utan otillbörligt hänsynstagande till någon part. KO uttalar att regler som motverkar

korruption på det kommersiella området måste bedömas som klart positiva sett från de intressen KO bevakar med stöd av lagen om otillbörlig marknadsföring. De nuvarande reglerna i IKL kan inte sägas på ett effektivt sätt ha motverkat de risker för korruption som kan föreligga i näringsverksamhet. Marknadsföringslagen ger vissa möjligheter att beivra metoder av bestickningsliknande natur. Dessa möjligheter måste dock anses som otillräckliga.

Kommerskollegium och *Skånes handelskammare* framhåller att kravet på absolut integritet är av en helt annan styrka i fråga om offentlig myndighetsutövning än inom enskild verksamhet och att det även fortsättningsvis är nödvändigt att göra en klar distinktion i ansvarsfrågan mellan befattningshavare i offentlig och enskild verksamhet. Det finns ingen anledning att straffbelägga företeelser som betraktas som naturliga i affärssammanhang. Rimliga hänsyn bör sålunda enligt kollegiets mening tas till vedertagna umgängesformer inom näringslivet och då särskilt i samband med affärsförbindelser med utlandet där synen på dessa frågor växlar från land till land. Även *länsstyrelsen i Stockholms län* betonar att mutor och otillbörliga belöningar är än mer förkastliga när dessa förekommer i samband med offentlig verksamhet.

Några remissinstanser tar avstånd från eller uttrycker tveksamhet inför den vidsträckta kriminalisering kommitténs förslag innebär för den enskilda sektorn.

Enligt *JK:s* mening är vad kommittén anfört till stöd för sitt förslag att kriminalisera korruption inom den enskilda sektorn inte tillräckligt för att motivera den fullständiga samordning av mutansvaret för offentliga och enskilda arbetstagare som kommittén föreslår. Skillnaden mellan offentlig och enskild verksamhet är trots alla tendenser till utjämning fortfarande betydande. Den tar sig främst uttryck i att det allmänna i stor utsträckning utövar myndighetsfunktioner som saknar motsvarighet inom enskild verksamhet och som sedan gammalt varit korruptionsansvarets främsta skyddsobjekt. Med hänsyn till den kända obenägenheten inom näringslivet att ge offentlighet åt korruptionsfall och till att korruption typiskt är svår att utreda befarar *JK* att ett straffbud inom detta område endast skulle få deklarativ verkan. *Arbetsmarknadsstyrelsen* framhåller att de ansvarsregler angående givande och tagande av mutor som f. n. finns i IKL skyddar intresset av en sund och öppen konkurrens inom näringslivet. Väl finns det andra och mera allmänna intressen som är värda att skydda, exempelvis konsumentens intresse av att varor och tjänster marknadsförs utan att en fördyring eller försämring sker på grund av ovidkommande hänsyn. Detta intresse liksom andra allmänna intressen torde emellertid kunna tillgodoses genom annan lagstiftning, t. ex. lagen om otillbörlig marknadsföring, och genom de utomstraffrättsliga sanktionsmedel som finns, exempelvis upp-

sägning. Vidare finns normsystem och hedersregler inom olika branscher och yrkesgrupper. En allt för långt gående kriminalisering på området kan enligt styrelsens mening få till följd att mutbrottet ej längre kommer att ses så allvarligt och moraliskt förkastligt som tidigare. De allvarligare övertrampen där skada för huvudman — arbetsgivare kommer till stånd kan beivras med lagreglerna om trolöshet mot huvudman. *Länsåklagaren i Västerbottens län* anser att strafflagstiftningen skall tas fram bara vid ett definitivt behov och att behovet här inte är känt. *Överåklagaren i Göteborg* ifrågasätter det välbetänkta i att på en gång genomföra hela utvidgningen av mut- och bestickningsansvaret inom den privata sektorn och anser att en successiv reform skulle ge utrymme för erfarenheter och utveckling av arbetstagarnas rättsmedvetande i fråga om belöningens tillbörlighet eller otillbörlighet.

Skånes handelskammare, till vars yttrande *Stockholms handelskammare* och *Gotlands handelskammare* anslutit sig, anför att man i och för sig tillstyrker förslaget om en principiell samordning av det straffrättsliga ansvaret för offentliga och enskilda arbetstagare men ifrågasätter om inte genomförandet av kommitténs förslag borde uppskjutas i avvaktan på att frågan om vilka förutsättningar som i dag föreligger för en gemensam nordisk lagstiftning på förevarande område och då främst inom den privata sektorn blivit närmare belyst.

Beträffande personkretsen för det samordnade mutansvaret har kommitténs förslag föranlett en del erinringar.

TCO finner det anmärkningsvärt att kommittén begränsat straffansvaret inom den privata sektorn till arbetstagare. I den mån otillbörliga förmåner av större ekonomiskt värde skulle förekomma anser TCO troligt att förmåner normalt lämnas till personer med större inflytande över företagets verksamhet såsom styrelseledamöter och ägare av enmans- eller fåmansbolag än till anställda med som regel högst begränsade beslutsfunktioner. Enligt TCO:s mening är det angeläget att samhällets avståndstagande från sådana transaktioner även i detta fall tar sig uttryck i konkreta straffbestämmelser.

Länsåklagaren i Malmöhus län finner att ifrågavarande bestämmelse genom den omfattande uppräkningsavgränsningen av ansvariga befattningshavare blir svåröverskådlig och att det ingalunda är säkert att inte någon kategori arbetstagare som bör omfattas av mutansvaret kan ha förbisetts. *Länsåklagaren* förordar att ansvarskretsen i författningstexten bestäms mera generellt och att i stället en utförlig exemplifiering av vilka kategorier som avses ges i motiven till lagstiftningen. För att lagrummet inte skall komma att omfatta en omotiverat vidsträckt personkrets kan i anslutning till straffrihetsregeln för ringa fall vidare anges vilka personkretsmässiga hänsyn som bör tas vid bedömningen om ringa fall skall anses föreligga.

Statsanställdas förbund finner det ologiskt att endast de som är anställda inom ekonomisk verksamhet skall omfattas av ansvaret. Enligt förbundets mening saknas anledning att göra skillnad mellan offentligt anställda och privat anställda. Förbundet förordar därför ett generellt ansvar för arbetstagare även inom den privata sektorn. *Svenska kommunalarbetsförbundet* anför liknande synpunkter.

Länsåklagaren för speciella mål Thorsten Rosenberg förordar att den allmänna verksamhet som stat eller kommun bedriver i bolags- eller stiftelseform tas upp redan i straffbestämmelsens första stycke genom att där anges arbetstagare hos bolag, förening, stiftelse eller företag som utövar allmän verksamhet likställd med den som stat eller kommun bedriver. Länsåklagaren anser det inte heller finnas anledning att från mutansvaret undanta styrelseledamöter i kommunala bolag och stiftelser.

Sveriges advokatsamfund ifrågasätter om inte till den ansvariga personkretsen bör hänföras anställda vid alla bolag, ekonomiska och ideella föreningar samt stiftelser, även om inte organisationerna är näringsidkare. Sådana organisationer kan enligt samfundet ha en i hög grad skyddsvärd verksamhet. Den av samfundet föreslagna utvidgningen skulle också medföra att man på ett väsentligt område skulle få en klar gränsdragning för den ansvariga personkretsen. Genomförandet av kommitténs förslag innebär däremot att gränsdragningen i viss omfattning måste göras i rättstillämpningen och inte i lagstiftningen. Vidare får kommitténs förslag till följd att det nuvarande straffansvaret enligt 7 § IKL i viss mån upphör, t. ex. för anställd hos stiftelse som inte är näringsidkare. Nackdelarna med ett generellt mutansvar för anställda anser samfundet vara obetydliga.

Några remissinstanser framhåller att stiftelser ofta utgör komplement till offentligt reglerade samhällsfunktioner utan att kunna betecknas som allmänna inrättningar. Likaså förekommer stiftelser vilkas verksamhet berör stora ekonomiska intressen utan att de kan anses bedriva näringsverksamhet. Skäl talar därför enligt *länsstyrelsen i Stockholms län* och *polisstyrelsen i Stockholms polisdistrikt* för att även anställda hos stiftelser bör tillhöra den personkrets för vilken mutansvar skall gälla. *JO* anser att det finns anledning att föreskriva mutansvar för arbetstagare m. fl. hos stiftelser som handhar betydande penningtillgångar och utdelar anslag för olika ändamål eller belöningar. Enligt *SAV* bör av principiella skäl även anställda hos stiftelser och ideella föreningar med allmännyttiga ändamål tillhöra den personkrets för vilken mutansvar skall gälla.

För en utvidgning av mutansvaret till anställda i ideella föreningar uttalar sig också *överåklagaren i Stockholm*, *kommerskollegium*, *Skånes handelskammare*, *länsstyrelsen i Stockholms län*, *polisstyrelsen i Stockholms polisdistrikt* och *Sveriges domareförbund*. Överåklagaren pekar på att till ideella föreningar hör flera organisationer som förvaltar stora

ekonomiska värden, bl. a. idrottsorganisationer och fackliga organisationer, utan att det torde kunna sägas att de driver ekonomisk verksamhet. Om ett registreringssystem skulle införas för vissa ideella föreningar, anser *Sveriges riksidsrottsförbund* att det finns skäl att ompröva frågan om mutansvar för anställda i sådan förening.

Ett särskilt behov av att låta mutansvaret omfatta anställda i arbetsmarknadens organisationer föreligger enligt *försvarets materielverk*, *riksrevisionsverket*, *SAV*, *länsstyrelsen i Stockholms län*, *polisstyrelsen i Stockholms polisdistrikt*, *Sveriges domareförbund*, *IMM* och *KF*. Man framhåller att det tid efter annan visat sig vilka möjligheter organisationer på arbetsmarknaden har att på ett ingripande sätt påverka situationen inte bara för sin motpart och sina medlemmar utan i hög grad även för tredje man och därmed samhället i dess helhet. Att de som företräder arbetsmarknadens parter agerar helt opåverkade av ovidkommande intressen anges vara av största vikt. *IMM*, *KF* och *polisstyrelsen i Stockholms polisdistrikt* anser att korruptionsskyddet också bör utsträckas att gälla anställda i näringslivets branschorganisationer.

Vad gäller uppdragstagare har kommitténs förslag i allmänhet godtagits av remissinstanserna. *Göta hovrätt*, *länsstyrelsen i Stockholms län*, *Skånes handelskammare* och *IMM* anser dock att uppdragstagare i större omfattning än kommittén föreslagit bör åläggas mutansvar. *Länsstyrelsen* förordar att samtliga uppdragstagare hos staten och kommun omfattas av mutansvaret. *Handelskammaren* anser att en uppdragstagar inom den av kommittén undantagna kretsen ofta har att bevaka för huvudmannen så betydande ekonomiska intressen att ett mutansvar knappast kan undvaras, inte minst när det är fråga om materiella uppdrag. *Hovrätten* anför entreprenadförhållanden som exempel på när ett vidgat mutansvar för uppdragstagare är motiverat. Man framhåller att det inte torde vara ovanligt att en entreprenör vid fullgörandet av sitt uppdrag anlitar underentreprenörer. Huvudentreprenören sluter i sådana fall avtal som kan få stor ekonomisk betydelse för uppdragsgivaren. *IMM* förordar att lagtexten formuleras om på sådant sätt att konsulter underkastas mutansvar.

JO finner att förslaget i fråga om uppdragstagare innebär en så långtgående utvidgning av den ansvariga personkretsen att det väcker betänkligheter. *JO* ifrågasätter om den samordning med personkretsen för brottet trolöshet mot huvudman som härigenom åsyftas är helt nödvändig.

Bland ytterligare kategorier som bör omfattas av mutansvaret nämner *försvarets materielverk* förlikningsmän och ledamöter i förlikningskommissioner.

Sveriges Radio anmärker att bolaget av kommittén hänförs till näringsidkare och att bolagets personal därigenom kommer att omfattas av mutansvaret. Bolaget finner det önskvärt att dess roll och placering i

det föreslagna systemet utreds mera ingående. Vidare finns det enligt bolagets mening anledning att överväga om inte den programproducerande verksamheten inom Sveriges Radio kan undantas från det straffbara området. Det befintliga utomstraffrättsliga tillsyns- och granskningsystem som radionämnden tillämpar finner bolaget utgöra en tillräcklig garanti för att försök till otillbörlig påverkan blir verkningslösa och därför meningslösa.

Förslaget att behålla gällande gärningsbeskrivning i BrB:s mutbrottsparagraf har föranlett vissa cirkringar från remissinstansernas sida.

JO och Sveriges domareförbund anmärker att straffbudet i 20 kap. 2 § BrB enligt förslaget får en mycket stor spännvidd. JO anför att lagrummet täcker såväl mycket allvarliga fall — när någon tagit muta för att i ämbetet orätt främja — som fall där gärningen mera bottnar i oförstånd eller bristande omdöme, t. ex. när någon mottar en efterföljande belöning för en fullt korrekt ämbetsåtgärd. Svårigheterna att dra en klar och användbar gräns mellan olika typer och grader av mutbrott är enligt JO uppenbara. Rent principiellt är dock den nuvarande ordningen som föreslås bibehållen inte lyckad. Det framstår som olämpligt att i ett och samma lagrum sammanföra å ena sidan jämförelsevis obetydliga förseelser och å andra sidan allvarliga brott av starkt diffamerande natur. Metoden är stötande för rättskänslan och kan medföra resultat som inte är avsedda. I valet mellan att hänföra ett obetänksamt mottagande av en belöning under straffbestämmelsen i 20 kap. 2 § BrB eller att frikänna torde en domstol mången gång föredra att frikänna och det även när gärningen är av den karaktär att den inte bort passera utan varje påföljd anför JO. I nuvarande läge finns för den offentliga sektorns del en viss möjlighet att i stället döma för tjänstefel men denna förutsätts bortfalla. En omarbetning av förslaget i nu angivna hänseende är önskvärd enligt JO. De negativa följderna för korruptionsbekämpningen av att straffansvaret för tjänstefel bortfaller berörs även av *länsåklagaren för speciella mål Thorsten Rosenberg*.

JO framhåller vidare att otillbörlighetsrequisitet är ytterst svårtolkat och anser det inte vara tillfredsställande att behålla ett straffbud med så obestämt innehåll. Den anställda, som ställs inför valet att mottaga eller avvisa en erbjuden förmån, har ett rimligt anspråk på att få veta hur han skall handla. Detsamma gäller i kanske ännu högre grad den utomstående som skulle vilja ge den anställda något som uttryck för sin erkänsla. Betänkligheterna mot att behålla den gällande lagtexten ökar enligt JO:s mening om den ansvariga personkretsen vidgas så starkt som kommittén föreslagit. JO erinrar vidare om att regeln enligt förslaget skall vinna tillämpning också inom det enskilda näringslivet, där förhållandena och sedvänjorna inte är i allo desamma som inom den offentliga sektorn och där följaktligen problemet om vad som skall anses otill-

börligt får andra aspekter. JO förordar därför en omarbetning av förslaget för vinnande, om möjligt, av en bättre precisering av vad som skall anses straffbart.

JK uttalar sig i samma riktning. Även *länsstyrelsen i Stockholms län* finner otillbörlighetskriteriet mindre tillfredsställande från legalitetssynpunkt och pekar på att kravet på förutsäbarhet endast kan anses uppfyllt, om den enskilde i stora drag kan avgöra vilka handlingar som omfattas av kriminaliseringen. Att rekvisitet hitintills inte vållat större tolkningssvårigheter vid rättstillämpningen torde ha sin förklaring i att en någorlunda entydig uppfattning allmänt råder om godtagbara belöningar inom den offentliga sektorn. Beträffande privata tjänstemän erhålls f. n. en avgränsning genom att det för ansvar enligt IKL krävs att gärningen skett i pliktstridigt syfte. Länsstyrelsen finner att rekvisitet otillbörligt kräver ytterligare penetrering och klarläggande under lagstiftningsarbetet. Vidare bör lagmotiveringen på denna punkt få en fyllig utformning till stöd för rättstillämpningen, varvid bör framgå att otillbörliga förmåner måste vara ett strängare begrepp när det gäller offentlig myndighetsutövning än enskild verksamhet. Även TCO understryker vikten av ytterligare klagörande motivskrivningar i syfte att underlätta för den enskilde arbetstagaren att avgöra vilka handlingar som är straffbara.

Enligt IMM och LRF bör gärningsbeskrivningen ges åtminstone någon konkretion till ledning främst för de anställda. Man finner den gärningsbeskrivning som utredningen om illojal konkurrens föreslog vara mera åskådlig, nämligen "muta eller annan otillbörlig förmån ägnad att förmå mottagaren att i tjänsten eller vid uppdragets fullgörande gynna bestickaren eller annan".

Även Göta hovrätt och Skånes handelskammare framhåller att otillbörlighetsrekvisitet kommer att medföra stora svårigheter såväl i enskilda avvagningsfrågor som vid rättstillämpningen. Handelskammaren betonar att många olika förhållanden måste beaktas i sammanhanget. Av betydelse måste vara under vilka former kontakter med affärsförbindelser äger rum. Ur de kontinuerliga, personliga kontakter som många gånger äger rum mellan företrädare för företag som står i affärsförbindelse med varandra växer ofta ett personligt vänskapsförhållande fram. Enligt handelskammarens mening saknas skäl att straffbelägga förteelser som måste betraktas som ett naturligt led i och en konsekvens av dessa vad man kan kalla vedertagna umgängesformer inom näringslivet. Hänsyn bör också tas till vad som får anses vedertaget i vederbörande bransch. Vidare kan vad som ytligt sett framstår som en otillbörlig förmån ibland utgöra ett naturligt led i ett företags marknadsföring, exempelvis utomlands förlagda informations- eller utbildningskurser avseende fabrikantens produkter för anställda hos presumtiva kundföretag. Vad gäller svenska företags affärsförbindelser

med utlandet måste också beaktas att synen på det tillbörliga i att lämna gåvor i samband med affärer växlar starkt från land till land. Hänsyn måste tas till den praxis som utvecklats i det främmande landet. Svenska företag skulle annars komma att allvarligt hämmas i sina strävanden att utveckla sin export på vissa länder med de negativa verkningar som härigenom kan åstadkommas för företagens utveckling och därmed för sysselsättningen. Straffansvar bör i de angivna situationerna inte komma i fråga redan på den grund att förmånen ej kan anses otillbörlig.

Sveriges advokatsamfund framhåller att det finns en uppenbar skillnad i allmänhetens syn på vad som kan anses otillbörligt inom den offentliga sektorn resp. den privata sektorn. Samfundet anser att denna skillnad bör komma till uttryck genom att i ansvarsbestämmelserna införas en allmän regel om vad som är av särskild betydelse vid bedömning av otillbörligheten, såsom tjänstens eller uppdragets beskaffenhet, vedertagen sedvänja på visst samhällsområde, huvudmannens vetskap och samtycke e. d. *Kommerskollegium* anser att det av lagtexten klart bör framgå att hänsyn skall tas till vedertagna affärsseder och kutymer inom näringslivet.

IMM och *LRF* ifrågasätter om differentieringen mellan muta å ena sidan och otillbörlig belöning å andra sidan fyller någon praktisk funktion. Båda remissinstanserna förordar att alla otillbörliga belöningar benämns muta.

Kommitténs förslag om en straffrihetsregel för ringa fall, som inte rör utövning av offentlig myndighet, tillstyrks av *RA* och *Sveriges domareförbund*.

Överåklagarna i *Stockholm* och *Malmö*, *poststyrelsen*, *Sveriges advokatsamfund* och *Svenska kommunalarbetsareförbundet* anser att även ringa fall som rör myndighetsutövning bör omfattas av straffrihetsregeln. Överåklagaren i *Stockholm* anser det mest lämpligt med utomstraffrättsliga sanktioner när det gäller mera bagatellartade lagöverträdelser. En sådan ordning kan inte antas rubba tilliten till de offentliga organens verksamhet. Överåklagaren i *Malmö* förordar att straffrihetsregeln ersätts av en särskild åtalsregel med lydelse att ringa fall ej må åtalas av åklagare med mindre åtal av särskilda skäl finns påkallat från allmän synpunkt. Med en sådan konstruktion torde ett beslut att ej väcka åtal inte ens från principiella synpunkter behöva tala mot efterföljande korrektiva åtgärder från arbetsgivarens sida anför överåklagaren. *Polisstyrelsen i Stockholms polisdistrikt* anför liknande synpunkter.

Mot den föreslagna straffrihetsregeln för ringa fall uttalar sig *länsåklagaren för speciella mål Thorsten Rosenberg* och *televerket*. Länsåklagaren pekar på att den nuvarande och föreslagna lagstiftningen innehåller s. k. normativa bestämmelser —otillbörlighet och belöning— vars innehåll måste bestämmas i det enskilda fallet med hänsyn tagen till alla föreliggande omständigheter. Han anser att de av kommittén an-

givna förhållandena som skulle indicera strafffrihet bör beaktas redan vid otillbörlighetsbedömningen och att strafffrihetsregeln därför bör utgå. Televerket menar att regeln om undantag för ringa fall de facto tillskapar en värdegräns som kan komma att bilda utgångspunkt för vad som är tillåtet och otillåtet. Undantaget bör därför inte slås fast i lagtext.

Skånes handelskammare anser att huvudmannens samtycke bör kunna legalisera mottagandet av en förmån inom den privata sektorn och betonar att en sådan inställning från lagstiftarens sida skulle komma att stärka den anställdes rättssäkerhet i betydande utsträckning. *IMM och länsstyrelsen i Stockholms län* anser att huvudmannens samtycke till en förmån inom den privata sektorn bör vara av större betydelse för dess tillåtlighet än vad kommittén ansett. Utan att gå så långt som att föreslå samtycke som formell strafffrihetsgrund menar institutet att åtminstone uttryckligt samtycke från huvudman i regel bör medföra strafffrihet, särskilt om förmånen ges öppet i förhållande till tredje man. Enligt *Sveriges advokatsamfund* bör åklagaren resp. domstol redan vid prövningen av otillbörligheten i en transaktion ta hänsyn till huvudmannens samtycke, i vart fall när det är fråga om föregående samtycke som lämnats frivilligt. Samfundet hänvisar till de vägledande regler om god advokatsed som antagits av samfundets styrelse. Enligt 20 § första stycket i reglerna får advokat inte utan klientens samtycke av annan än klienten betinga sig, låta åt sig utlova eller motta gottgörelse utöver det arvode som klienten eller annan på dennes vägnar har att erlägga. Om emellertid sådan gottgörelse mottagits med klientens samtycke, bör det inte komma i fråga att förfarandet betraktas som otillbörligt. Samfundet vill emellertid inte påkalla en formell strafffrihetsgrund i händelse av huvudmannens vetskap eller samtycke enär det utan tvivel finns fall, särskilt vid efterföljande samtycke, där strafffrihet inte bör följa. Det väsentliga är enligt samfundets mening att helhetsbedömningen görs inom ramen för otillbörlighetsbegreppet.

I fråga om ansvarsreglernas placering har flertalet remissinstanser inte haft något att erinra mot kommittéförslaget.

JK ifrågasätter dock om inte ett reviderat mutbrott avseende den enskilda sektorn bör ha sin plats inom närings- eller marknadslagstiftningen. Systematiskt bör det inte hamna i ett kapitel i BrB med rubriken "Om missbruk av myndighet m. m." och de ändringar som i förtydligande syfte torde böra göras beträffande brottsrekvisiten kommer enligt *JK* att ytterligare understryka brottets specialstraffrättsliga karaktär. Om det likväl anses påkallat att genom straffstadganden i BrB utsträcka korruptionsansvaret inom den enskilda sektorn, bör detta ske genom införande av ett särskilt korruptionsbrott för denna sektor.

Även *JO* och *KO* finner lösningen att sammanföra reglerna om korruption i 20 kap. BrB under rubriken "Om missbruk av myndighet m. m." mindre lämplig med hänsyn till att personkretsen utsträcks att

omfatta bl. a. samtliga arbetstagare hos landets näringsidkare. JO ifrågasätter om det inte är bättre att föra in reglerna i 17 kap. BrB, vars rubrik i så fall måste jämkas något.

RÅ och *länsåklagaren för speciella mål Thorsten Rosenberg* understryker behovet av utvidgad skyldighet för myndighet att polisanmäla misstänkt korruptionsbrott. *Överåklagaren i Stockholm* betonar vikten av att det klargörs vilken inverkan ett disciplinärt förfarande skall ha på frågan om inledande av förundersökning och på beslut i åtalsfrågan.

Flertalet remissinstanser framhåller vikten av att rekommendationer utarbetas och information lämnas till vägledning för den ansvariga personkretsens handlande.

Till kommitténs förslag att rekommendationer bör utarbetas av arbetsgivarna i samråd med arbetstagarna och deras fackliga organisationer ansluter sig uttryckligen *fortifikationsförvaltningen*, *televerket*, *statens vägverk*, *riksrevisionsverket*, *LO* och *Statsanställdas förbund*.

En mera generellt gällande "mutkatekes" förordas av *försvarets materiellverk*, som anser att man bör undvika att rekommendationer ges av en mångfald subjekt. Centralt utgivna allmängiltiga rekommendationer bör dock kunna kompletteras lokalt i den mån särskilda förhållanden inom resp. område så kräver. *IMM* anför liknande synpunkter.

SAV och *arbetsmarknadsstyrelsen* avstyrker förslaget att arbetsgivarna i samråd med arbetstagarna och deras organisationer själva skall utarbeta rekommendationer. *SAV* framhåller att mutansvaret ytterst är en fråga om ett straffsanktionerat skydd för vissa samhällsintressen. Det är därför enligt avtalsverkets mening tveksamt om de föreslagna parterna ens rekommendationsvis bör ge vägledning om mutansvarets innehåll. Verket ifrågasätter om inte erforderlig vägledning bör lämnas av den särskilda nämnd som kommittén föreslagit. *Arbetsmarknadsstyrelsen* delar däremot kommitténs uppfattning att lagfäst beskedsrätt och anmälningsskyldighet för arbetstagare inte bör införas.

Rikspolisstyrelsen, *försvarets civilförvaltning*, *IMM* och *LRF* instämmer uttryckligen i förslaget om inrättandet av en rådgivande nämnd för gransknings- och informationsverksamhet. *Försvarets civilförvaltning* framhåller att en sådan nämnd torde vara av särskild betydelse för den offentliga sektorn, där en ordning med av arbetsgivare i samråd med arbetstagare och fackliga organisationer utfärdade rekommendationer kan möta vissa svårigheter. Därutöver bör fortlöpande information anordnas i samband med anställning av personal genom t. ex. informationsbroschyr anser *civilförvaltningen*. Inom den statliga sektorn bör erinran om mutansvaret meddelas i arbetsordning eller annan tjänsteföreskrift på samma sätt som skett i fråga om reglerna angående tjänstemans innehav av bisyssla. *JO* uttalar sig i samma riktning och anser vidare att man inte bör ta avstånd från tanken att införa eller bevara någon form av be-

skedsrätt inom verk där problemet ofta gör sig gällande. JO hänvisar i sammanhanget till 14 § polisinstruktionen, vari stadgas att polisstyrelsen kan medge polisman att motta gåva m. m. IMM anser att det finns anledning att ytterligare överväga alternativet med *anmälningsplikt* i fråga om förmåner över visst ekonomiskt värde. Som skäl anförs att ett anmälningssystem kan tänkas ha en viss dämpande inverkan på den potentielle bestickarens villighet och intresse av att inlåta sig på transaktioner som ligger inom farozonen värdemässigt sett.

Riksrevisionsverket ifrågasätter om en central granskning av en särskild nämnd är erforderlig med hänsyn till att företrädare för riksrevisionsverket och IMM kan ingå bland arbetsgivarrepresentanterna vid utfärdandet av rekommendationer.

Kommitténs förslag beträffande korruptionsansvar för gärningar begångna utomlands har i allmänhet inte föranlett några invändningar från remissinstanserna. RÅ menar dock att frågan inte fått sin slutliga lösning genom förslaget. RÅ erinrar om att kommittén avvisat tanken på att genom lagstiftning utvidga tillämpningsområdet för ansvarsreglerna under hänvisning till bl. a. den europeiska lagföringskonventionen. RÅ anser detta vara en mindre lämplig lösning och anför att lagföringskonventionen i och för sig kommer att få en begränsad omfattning eftersom den kan tillträdas endast av ett mindre antal stater, huvudsakligen västeuropeiska. Det är enligt RÅ dock inte otänkbart att det arbete som etableras genom denna konvention i en framtid kan komma att utsträckas också till andra nationer. RÅ avstår därför från förslag till ändring i bestickningsparagrafen i förevarande hänseende.

IMM betonar att korruption förekommer i stor omfattning även i vissa länder där man har lagstiftning häremot. IMM anser det rimligt att enligt svensk lag straffa svenska medborgare för bestickningshandling i utlandet, om handlingen är kriminaliserad i den främmande staten under förutsättning att kriminaliseringen dessutom är en realitet där. Enbart det förhållandet att en lag finns på papperet motiverar dock enligt IMM:s mening knappast att lagföring sker i Sverige. TCO understryker att den centrala diskretionära åtalsprövningen endast bör komma till användning i ytterst graverande fall av tagande av muta eller bestickning. Bestickning utomlands torde i allmänhet komma att utföras av arbetstagare på order av arbetsgivaren. Det får därför regelmässigt antas att arbetstagarna befinner sig i en sådan tvångs- och beroendeställning att bestickningen bör betraktas som ringa och att arbetstagaren således ej skall dömas till ansvar menar TCO.

SIDA framhåller att en styrelsens tjänsteman, som utomlands gör sig skyldig till handling som enligt svensk lag är att betrakta som korruptionsbrott, måste anses begå ett brott riktat mot svenskt offentligt intresse, nämligen det allmänna intresset av att Sveriges internationella bi-

ståndsarbete bedrivs effektivt, utan ovidkommande hänsyn och efter de riktlinjer som angivits av riksdag och regering. Tjänstemannen bör således kunna åtalas med stöd av undantagsbestämmelserna i 2 kap. 3 § BrB. Detta bör gälla även om tjänstemannen ställts till förfogande för mottagarlandets förvaltning, undervisningsväsende, företag etc. och därvid är underkastad mottagarlandets lagar och bestämmelser inom ifrågavarande område.

4 Föredraganden

Regler om mutansvar och bestickningsskydd finns för arbets- och uppdragstagare i offentlig verksamhet i brottsbalken (BrB) och för anställda i näringsverksamhet eller i övrigt vid företag av ekonomisk art eller vid verk, inrättning eller stiftelse i lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens (IKL). Mutansvaret enligt BrB omfattar — enligt en på grundval av ämbetsansvarskommitténs förslag beslutad lagändring som trätt i kraft den 1 januari 1976 — i princip alla arbetstagare hos stat och kommun samt härutöver åtskilliga andra offentliga funktionärer. Personkretsen för mutansvaret enligt IKL är formellt vidsträckt men inskränks genom att korruption kan bestraffas endast om den förekommit i samband med vissa avtalstyper. IKL föreskriver nämligen ansvar endast för muttransaktioner vid avtal om inköp av varor eller utförande av arbete eller tagande av försäkring för arbetsgivarens räkning. Personkretsen inom den privata sektorn kan alltså i praktiken sägas vara begränsad till dem som sysslar med sådan verksamhet. De personer som sålunda har mutansvar åtnjuter ett straffrättsligt sanktionerat skydd mot bestickning.

Mut- och bestickningsansvaret har i vissa hänseenden olika innehåll i BrB och IKL. Enligt båda lagarna består själva muttransaktionen i att någon lämnar, utlovar eller erbjuder resp. mottar, låter åt sig utlova eller begär muta. För straffbarhet kräver IKL härutöver att mutan skall ha varit avsedd att förmå den bestuckne att på visst sätt åsidosätta vad som åligger honom i tjänsten. Mutans syfte skall sålunda ha varit att någon skall skaffas företräde framför annan eller att den anställde skall underlåta att framställa anmärkning beträffande fullgörandet av det avtal varom det är fråga. För att ansvar skall kunna ådömas måste det alltså föreligga ett samband mellan mutan och en på angivet sätt pliktstridig handling eller underlåtenhet från den anställdes sida. Enligt BrB däremot inträder ansvar så snart mutan avser den bestucknes tjänsteutövning över huvud taget.

Något samband mellan muta och tjänsteåtgärd behöver inte visas och för själva skuldfrågan saknar det betydelse om med mutan åsyftas ett pliktstridigt förfarande eller ej. BrB bestraffar sålunda —förutom den

kränkning av den berörda tjänstens integritet som muttransaktionen kan innebära — redan faran för att den mutade skall åsidosätta sina tjänsteåligganden. En annan skillnad mellan BrB och IKL är att BrB också kriminaliserar efterföljande belöning under förutsättning att den kan anses otillbörlig. Med efterföljande belöning avses gåva eller annan förmån som är avsedd som erkänsla för en redan vidtagen, riktig eller oriktig tjänsteåtgärd.

Mutansvarskommittén har föreslagit att *mut- och bestickningsansvaret för offentliga och enskilda funktionärer* skall *samordnas* och utformas i överensstämmelse med den brottskonstruktion som BrB innehåller. Förslaget, som för den privata sektorns del innebär en skärpning av det i IKL föreskrivna ansvaret, har tillstyrkts av flertalet remissinstanser. Även jag ställer mig positiv till förslaget i denna del. Det allmänna har i allt högre grad kommit att inrikta sin verksamhet även på andra uppgifter och funktioner än myndighetsutövande. I mångt och mycket rör det sig härvidlag om uppgifter och funktioner som också fullgörs inom den enskilda sektorn, särskilt gäller detta i fråga om den näringsdrivande verksamheten som utövas av helt eller delvis samhällsägda företag (jfr SOU 1969: 20 s. 54). En fortsatt särställning för den offentliga verksamheten, främst i vad den rör myndighetsutövande, kan naturligtvis vara motiverad av att den måste kunna omfattas av medborgarnas absoluta förtroende och kanske också av att den finansieras av allmänna medel. Mellan offentlig och enskild verksamhet föreligger emellertid inte sådan principiell skillnad att en samordnad reglering av mutansvaret och bestickningsskyddet ter sig onaturlig.

Mot ett för offentliga och enskilda arbetstagare samordnat mutansvar kan inte heller med fog åberopas skillnader mellan dessa båda kategoriers anställningsförhållanden. Genom 1965 års förhandlingsrättsreform infördes på det statliga och kommunala tjänstemannaområdet en ordning som i huvudsak innebär avtalsfrihet mellan arbetsgivare och arbetstagare. De undantag som gjordes från denna princip har senare begränsats (prop. 1973: 177) och ytterligare begränsningar kan följa av det förslag till lag om offentlig anställning som f. n. utarbetas inom finansdepartementet på grundval av arbetsrättskommitténs betänkande (SOU 1975: 1) Demokrati på arbetsplatsen. Genom lagen (1974: 12) om anställningsskydd har vidare tillskapats regler avsedda att trygga anställningen för arbetstagare i såväl allmän som enskild tjänst. Den offentliga tjänstemannalagstiftningen har därefter ytterligare anpassats till de principer som lagts fast för arbetsmarknaden i övrigt (prop. 1974: 174). Senast har den offentliga och den privata arbetsmarknadens sanktionssystem närmats till varandra (prop. 1975: 78).

Den omständigheten att sålunda i stor utsträckning likartade arbetsuppgifter och anställningsförhållanden numera föreligger inom samhällets båda sektorer talar för att alla anställda bör utföra sina arbets-

uppgifter under samma principiella ansvar. Vidare bör det, som kommittén framhållit, inte bara vara huvudmannen utan även tredje man dvs. allmänheten som skyddas mot korruptionens skadeverkningar. Även om korrekt myndighetsutövning är ett primärt skyddsobjekt för mut- och bestickningsansvaret så bör således myndighetsutövningens särställning inte överdrivas. Uppenbarligen finns i annan offentlig verksamhet och inom den privata sektorn ekonomisk eller annan makt koncentrerad till beslutsfunktioner vilkas utövande rör intressen av stor samhällsvikt. Jag vill dock i likhet med kommittén framhålla att den utvidgning av straffansvaret som förslaget innebär inte motiveras av några hittills konstaterade missförhållanden på det berörda området.

Efter de på grundval av ämbetsansvarskommitténs förslag beslutade provisoriska ändringarna i 17 kap. 7 § och 20 kap. 2 § BrB omfattar *personkretsen för bestickningsskydd och mutansvar* (1) alla arbetstagare hos stat och kommun. Med kommun likställs landstingskommun, kommunalförbund, församling, kyrklig samfällighet, skogsvårdsstyrelse, allmän försäkringskassa och, enligt regeringens bestämmande, annan allmän inrättning. Personkretsen omfattar vidare (2) ledamot av styrelse, verk, nämnd, kommitté eller annan sådan myndighet som hör till stat eller kommun, (3) den som utövar uppdrag åt stat eller kommun om han valts till uppdraget eller inte äger undandra sig detta eller uppdraget eljets är reglerat i författning, (4) krigsman eller annan som fullgör lagstadgad tjänsteplikt och (5) den som utövar myndighet utan att inneha anställning eller uppdrag av nu angivet slag.

Den sålunda angivna personkretsen föreslås av mutansvarskommittén utvidgad till att omfatta var och en som har att utöva uppdrag som är reglerat i författning, s. k. halvoffentlig uppdragstagare, arbetstagare hos näringsidkare i dennes näringsverksamhet samt den som på grund av förtroendeställning såsom syssloman eller eljst fått att för annan sköta rättslig eller ekonomisk angelägenhet eller öva tillsyn över skötseln av ekonomisk angelägenhet. Samtidigt föreslår kommittén att ansvarsreglerna i IKL om tagande och lämnande av muta skall utgå. Kommitténs förslag innebär vidare att full kongruens liksom hittills skall råda mellan mut- och bestickningsansvaret, dvs. att mutansvaret genomgående skall motsvaras av ett lika omfattande bestickningsansvar.

Endast en remissinstans har ansett kommitténs förslag vara alltför långtgående. I övrigt har de remissinstanser som yttrat sig i frågan förordnat att den ansvariga personkretsen utvidgas ytterligare. Även jag anser att den av kommittén föreslagna personkretsen under alla omständigheter bör underkastas ett samordnat mut- och bestickningsansvar.

I fråga om de s. k. halvoffentliga uppdragstagarna innebär förslaget att den tidigare begränsningen att uppdraget skall utövas åt stat eller kommun bortfaller. Även personer som är uppdragstagare hos privata rättssubjekt eller som visserligen förordnats av offentlig myndighet men

får anses företräda främst enskilda intressen underkastas härigenom mutansvar. Som exempel på sådana uppdragstagare kan nämnas av rätten förordnad boutredningsman.

Arbetstagare hos näringsidkare i dennes näringsverksamhet kommer också att ingå i den mutansvariga personkretsen. Med näringsidkare förstås varje fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt driver verksamhet av ekonomisk natur. Kravet på yrkesmässighet innebär att verksamheten skall ha ett visst mått av varaktighet men inte att den skall vara stadigvarande. Verksamheten behöver inte drivas i vinstsyfte.

Med detta vidsträckta näringsidkarbegrepp kommer arbetstagare hos så gott som alla bolag — aktiebolag, handelsbolag, kommanditbolag etc. — att ha mutansvar. I den mån ett bolag inte driver näringsverksamhet — mer än hälften av alla registrerade aktiebolag driver överhuvud taget ingen verksamhet — så har de som regel inte heller några anställda och saknar då intresse i detta sammanhang. Anställda i ekonomiska föreningar ingår också i kretsen av mutansvariga med hänsyn till att sådana föreningar definitionsmässigt har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom affärsmässig verksamhet av ett eller annat slag.

Fall kan emellertid tänkas när ett registrerat aktiebolag med anställda driver en verksamhet som inte kan rubriceras som näringsverksamhet. Aktieägarna har exempelvis bildat bolaget för att bedriva forskning och bidrar till verksamheten genom årliga tillskott. De anställda i ett sådant bolag omfattas inte av den av kommittén föreslagna personkretsen. Vanligare är kanske att man för sådana eller andra allmännyttiga ändamål driver verksamheten i form av en stiftelse.

Under remissbehandlingen har från flera håll anförts att anställda hos stiftelser generellt bör vara underkastade mutansvar. Kommittén har som skäl för att inte låta mutansvaret omfatta anställda hos stiftelser anförts bl. a. att frågan om mutansvar för denna kategori i det stora hela saknar praktisk betydelse.

Emellertid har vissa stiftelser uppenbarligen stor betydelse. Jag vill erinra om att staten genom lagen (1972: 827) om offentliga styrelseledamöter i vissa aktiebolag och stiftelser fått rätt att utse offentliga styrelseledamöter bl. a. i sådana allmännyttiga stiftelser som har tillgångar överstigande 5 milj. kr. Lagstiftningen skall ses mot bakgrund av att sådana stiftelser bl. a. genom stora aktieinnehav spelar en betydelsefull roll i det svenska näringslivet. I den mån stiftelse fortlöpande och i stor omfattning köper och säljer aktier, fastigheter e. d. i syfte att säkra stiftelsens ekonomiska möjligheter att verka för sitt t. ex. allmännyttiga syfte, är stiftelsen visserligen troligen att betrakta som näringsidkare och de anställda omfattas på den grunden av mutansvaret. Men ord förmögenhetstillgångarna är bundna enligt föreskrift i stiftelseförförordnandet eller av andra skäl faktiskt inte omsätts i större omfattning, föreligger inte

någon näringsverksamhet. Och detta gäller även om stiftelsen genom sitt akticinnehav har ett bestämmande inflytande över ett eller flera bolag som driver rörelse. Stiftelsens styrelse och annan, som utövar den makt stiftelsens akticinnehav etc. kan ge, kan visserligen, om förutsättningar härför i övrigt föreligger, ådömas ansvar för trolöshet mot huvudman och således även för mutbrott enligt kommitténs förslag. Men anställda i stiftelsen, t. ex. en tjänsteman med uppgift att föredra frågor om hur styrelsen skall utöva stiftelsens ägarinflytande i ett "dotterbolag" eller hur skilda bidrag skall fördelas omfattas inte av detta mutansvar. Jag förordar därför att anställda i stiftelser generellt underkastas sådant ansvar.

I kommittéförslaget lämnas också anställda hos ideella föreningar utanför den mutansvariga kretsen. Som skäl härför anføres dels att flertalet sådana föreningar i allmänhet saknar anställda, dels att deras verksamhet i allt väsentligt berör endast medlemmarnas interna intressen. Även på denna punkt har kommittéförslaget kritiserats och förslag har väckts att anställda hos föreningar generellt bör vara underkastade mutansvar. För min del vill jag påpeka att det otvivelaktigt finns ideella föreningar som förvaltar stora ekonomiska värden eller i avsevärd utsträckning träder i rättsliga förbindelser med tredje man eller centralt styr verksamheten på ett visst område av samhällslivet. Exempel härpå utgör arbetsmarknadens olika organisationer. Visserligen inryms förtroendevald ombudsman som deltar i verksamheten i den personkrets som kan ådömas ansvar för trolöshet mot huvudman och är därmed underkastad mutansvar. Men de många tjänstemän på bl. a. arbetsmarknadsorganisationernas utredningsavdelningar som fullgör ofta maktpåliggande uppgifter skulle med kommitténs förslag falla utanför mutansvarskretsen. Motsvarande gäller inom de religiösa, politiska, kulturella, vetenskapliga, välgörande, idrottsliga etc. föreningar som finns i stort antal i vårt land. Övervägande skäl talar enligt min mening för att även anställda hos ideella föreningar generellt underkastas mutansvar.

Med de utvidgningar av personkretsen som jag således förordar kommer praktiskt taget alla som är anställda hos juridisk person här i landet att omfattas av mutansvar. För enkelhetens skull bör lagstiftningen utgå från att anställd hos juridisk person har mutansvar.

Fråga är då om det är någon mening att hålla fast vid kommitténs tanke att den som är anställd hos fysisk person som inte är näringsidkare inte skall kunna dömas till ansvar för mutbrott. De personer som därigenom undantas — anställda i privata hushåll etc. — utgör en försvinnande liten andel i förhållande till den del av arbetsmarknaden som enligt vad jag nyss sagt bör omfattas av mutansvar. Även om behovet av lagstiftning på detta område kanske inte är särskilt framträdande kan dock hävdas att även enskilda arbetsgivare varom nu är fråga självfallet har ett beaktansvärt intresse av en lojal tjänsteutövning från sina anställdas sida.

Mina överväganden har således lett mig till uppfattningen att samtliga anställda — i offentlig såväl som enskild tjänst — bör omfattas av mutansvar. Härigenom uppnås också full rättslikhet mellan den offentliga och den privata sektorn.

Jag vill tillägga att med arbetstagare bör i förevarande sammanhang avses den som är arbetstagare i civilrättslig mening (jfr bl. a. SOU 1975: 1 s. 691). Skulle bestämningen av det civilrättsliga arbetstagarbegreppet ändras, får detta givetvis betydelse även för den nu ifrågasvarande lagstiftningen.

Som jag tidigare nämnt ansluter jag mig till kommitténs förslag att den som på grund av förtroendeställning såsom syssloman eller eljest fått att för annan sköta rättslig eller ekonomisk angelägenhet eller ha tillsyn över skötseln av ekonomisk angelägenhet bör vara underkastad mutansvar. Denna personkrets för trolöshetsbrottet omfattar som tidigare antytts styrelseledamöter i bolag, föreningar, stiftelser och andra juridiska personer. Även likvidatorer, revisorer och andra personer med förvaltande eller kontrollerande uppgifter inom sådana juridiska personer hör till denna personkrets. De remissinstanser som efterlyst mutansvar för styrelseledamöter är således tillgodosedda genom kommittéförslaget. Till personkretsen hör vidare mäklare, handelsagenter, handelsresande, kommissionärer, revisorer, auktionsförrättare, fastighetsförvaltare m. fl. som utför sysslomannauppdrag dvs. uppdrag att för huvudmannens räkning företa rättshandling eller åtgärd av förmögenhetsförvaltande karaktär. Även ställföreträdare som representerar annan med stöd av lag eller myndighets förordnande hör till angivna personkrets. Slutligen bör nämnas att advokat eller annan som fått i uppdrag att sköta rättslig angelägenhet för någon klient också hör hit.

Vissa remissinstanser har emellertid uttalat sig för en utsträckning av mutansvaret till samtliga uppdragstagare hos stat och kommun, till entreprenörer och konsulter även inom privata sektorn, etc. För egen del delar jag kommitténs uppfattning att ett mutansvar för uppdragstagare i allmänhet inte bör införas med hänsyn till att ett sådant ansvar skulle komma att omfatta en alltför bred och varierande personkrets.

Materiella uppdrag, till vilka hänförs entreprenadavtal och andra arbetsbeting, saknar således utpräglad förtroendekaraktär och uppdragstagaren är närmast att se som en självständig motpart till uppdragsgivaren. Detta gäller även om en entreprenör vid fullgörandet av sitt uppdrag anlitar underentreprenör och oavsett att sådana entreprenader ofta avser betydande belopp för huvudmannen. Jag anser därför att ett mutansvar inte bör ifrågakomma när det gäller materiella uppdrag.

I fråga om immateriella uppdrag kan större tvekan råda. Till sådana uppdragstagare kan enligt kommittén hänföras bl. a. den som sysslar med rådgivning eller annan konsultation i juridiska, tekniska och ekono-

miska frågor, den som åtar sig att utföra en värdering av något slag, den som åtar sig granskning eller kontroll, den som åtar sig att göra en fak-tasamlande utredning av något slag t. ex. opinionsundersökning eller den som åtar sig att bearbeta eller förbereda ett visst ärende. Kommittéförslaget innebär, som jag nyss nämnt, att man ur denna rika flora av immateriella uppdrag väljer att lägga under mutansvar sådana uppdragstagare som står i påtaglig förtroendeställning i förhållande till huvudmannen. De remissinstanser som enligt vad jag nyss har nämnt vill utsträcka mutansvaret ytterligare har enligt min mening delvis missuppfattat omfattningen av den personkrets som enligt kommittéförslaget faller in under mutansvaret. Jag är därför inte beredd att nu förorda en utvidgning av mutansvaret att omfatta även andra uppdragstagare än dem som kan underkastas ansvar för trolöshet mot huvudman. Jag vill tillägga med anledning av att vissa remissinstanser särskilt efterlyst mutansvar för konsulter att dessa med mitt förslag oftast får ett mutansvar. Om exempelvis en kommun anlitar en ingenjörsfirma för att utvärdera inkomna anbud på en utlyst entreprenad och råda kommunen vid valet av entreprenör, så omfattas den på ingenjörsfirman som är ansvarig för fullgörandet av detta uppdrag av mutansvar enligt mitt förslag. Detsamma gäller om kommunen sedan anlitar firman för att kontrollera entreprenadarbetenas utförande.

Den brottsliga gärningen beskrivs i 17 kap. 7 § och 20 kap. 2 § BrB så att någon lämnar, utlovar eller erbjuder resp. mottar, låter åt sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för tjänsteutövning. Enligt 6 och 7 §§ IKL består det brottsliga förfarandet i att någon i visst närmare angivet syfte lämnar, utlovar eller erbjuder resp. tar, låter åt sig utlova eller begär gåva eller annan förmån. Som tidigare nämnts godtar jag kommitténs förslag att det nya samordnade mut- och bestickningsansvaret skall grundas på den brottskonstruktion som BrB nu omfattar. Detta innebär alltså att brottsmedlet kommer att betecknas som "muta eller annan otillbörlig belöning" och att det för straffbarhet inte skall krävas mer än att den otillbörliga belöningen avser den bestucknes tjänsteutövning. Vidare kommer efterföljande belöning alltid att vara straffbar under förutsättning att den kan anses otillbörlig.

Innebörden av begreppet otillbörlighet får därmed central betydelse för avgränsningen av den nya straffbestämmelsens tillämpningsområde. Kommittén framhåller att den närmare bestämningen av otillbörlighetsbegreppet är beroende av sed och allmän uppfattning och inte låter sig preciseras i lagtext. Införandet av en viss värdegräns för vad som är att anse som otillbörlig belöning avvisas av kommittén bl. a. därför att en sådan gräns skulle kunna uppfattas som ett officiellt sanktionerat dricks-penningssystem och göra det omöjligt att ta hänsyn till att behovet av integritetsskydd kan variera mellan olika tjänster. Kommittén har inte heller funnit det lämpligt att i lagtexten föra in andra bestämmelser med

sådant konkretiserande syfte utan i stället valt att i motiveringen närmare utveckla innebörden av otillbörlighetsbegreppet.

Kommitténs ställningstagande i sistnämnda hänseende har kritiserats av vissa remissinstanser som efterlyst en uttrycklig legaldefinition av otillbörlighetsbegreppet. Man har pekat på att svårigheterna för den enskilde att bedöma om hans handlande är lagenligt ökar när den ansvariga personkretsen avsevärt vidgas och BrB:s straffbestämmelser blir tillämpliga också inom det privata näringslivet där förhållandena och sedvänjorna inte är desamma som inom den offentliga sektorn. Enligt min mening måste emellertid tanken på en legaldefinition av otillbörlighetsbegreppet avvisas just med hänsyn till att de mutansvariga arbetar under så skiftande förhållanden. Jag ansluter mig därför till kommitténs förslag att behålla de nuvarande brottsbeskrivningarna i 17 kap. 7 § och 20 kap. 2 § BrB. En fördel med denna lösning är också att den tämligen omfattande rättspraxis som finns rörande tillämpningen av nämnda bestämmelser behåller sin vägledande betydelse.

Vad som är otillbörligt får alltså bestämmas på grundval av en samlad bedömning av alla för det enskilda fallet betydelsefulla omständigheter. Jag delar i allt väsentligt de synpunkter på denna bedömning som anförts av kommittén. Otillbörlig är alltså varje transaktion som objektivt sett är ägnad att påverka funktionärens tjänsteutövning. Har mottagaren av förmånen handlat pliktstridigt eller har han haft sådant syfte, är gärningens otillbörlighet uppenbar. Otillbörlig är transaktionen också om det ligger i sakens natur att förmånens syfte inte gärna kan vara annat än att mottagaren skall vidta en viss pliktstridig åtgärd. Bedömningen blir svårare, när transaktionen inte har en tydlig och konkret inriktning på pliktstridighet. I regel blir då avgörande om transaktionen allmänt sett är ägnad att påverka funktionärens tjänsteutövning. Denna bedömning är i sin tur starkt beroende av den ifrågavarande förmånens ekonomiska värde. Förmåner av obetydligt värde innebär föga risk för påverkan och kan därför inte anses otillbörliga. Så snart det inte rör sig om bagateller synes man emellertid vid bedömningen av transaktionens otillbörlighet böra ta hänsyn även till andra faktorer. Bland dessa bör särskilt beskaflenheten av den tjänst eller det uppdrag som förmånstagaren innehar beaktas. En särställning i detta hänseende intas helt naturligt av personer som utövar myndighet eller annan väsentlig offentlig verksamhet.

Att förmånen har ett omedelbart samband med och ingår som ett naturligt och nyttigt led i funktionärens tjänsteutövning är en omständighet som normalt gör förmånen tillbörlig. Som exempel kan nämnas arbetsluncher och studieresor. I fråga om arten och värdet av tillåtliga förmåner av representationskaraktär kan viss vägledning hämtas från vad som enligt riksskatteverkets anvisningar gäller om avdragsgilla representationskostnader. En allmän förutsättning för att en förmån av

detta slag skall anses tillbörlig är att dess syfte är helt legitimt. I detta hänseende får man ställa strängare krav när det gäller offentlig verksamhet. Att en funktionär inom den offentliga sektorn bjuds på en studieresa omfattande mer än någon dag torde sålunda mera sällan kunna anses tillbörligt.

Förmåner som faller inom ramen för vanlig artighet och uppmärksamhet i umgänget människor emellan — exempelvis blomsteruppvaktning i samband med högtidsdagar, sjukdom och representation — är givetvis i allmänhet att anse som tillbörliga. Om förmånerna utgörs av kapitalvaror eller annan dyrbarare egendom bör det för att kravet på tillbörlighet skall anses uppfyllt föreligga ett djupare vänskapsförhållande mellan givare och mottagare som inte enbart grundas på förbindelser i tjänsten. Att en förmån av mera betydande värde omfattas av s. k. allmän sedvänja eller en på visst samhällsområde accepterad kutym torde däremot inte utan vidare göra förmånen tillbörlig.

Enbart den omständigheten att funktionären mottar förmånen med sin huvudmans vetskap eller samtycke kan inte göra handlingen rättsenlig såvitt gäller den offentliga sektorn. Fråga uppstår då om förhållandet bör vara detsamma inom den privata sektorn. För en sådan ordning skulle bl. a. kunna åberopas de svårigheter som kan tänkas uppkomma exempelvis i ett större företag när det gäller att avgöra på vilken beslutsnivå vetskap eller samtycke skall föreligga. Väsentligare är emellertid att de aktuella bestämmelserna, som jag tidigare berört, inte endast avser att tillgodose huvudmannens intresse av lojal pliktutövning utan i än högre grad att skydda allmänheten mot korruptionens skadeverkningar. I likhet med kommittén anser jag därför inte att en regel som innebär att huvudmannens samtycke alltid skall leda till frihet från ansvar är väl förenlig med den nya lagstiftningens syften. Det är emellertid samtidigt klart att det förhållandet att förmånen erbjuds eller mottas med huvudmannens vetskap eller samtycke i många fall bör få den konsekvensen att handlingen rimligen inte skall kunna leda till lagföring och straff. Därtill kommer som tidigare nämnts att sed och uppfattning liksom andra förhållanden av betydelse för bedömningen av rekvisitet otillbörlig torde vara betydligt mera skiftande inom den privata sektorn av samhället. Principiella skäl har också motiverat att den personkrets som här formellt skall omfattas av straffbestämmelsen har gjorts vidare än utredningen föreslagit. Mot bakgrund härav förordar jag att det för den privata sektorns del införs en särskild åtalsregel som innebär att åklagaren får väcka åtal mot arbets- eller uppdragstagare endast i fall då arbets- eller uppdragsgivaren anger brottet till åtal eller när åtal finnes påkallat från allmän synpunkt.

Kommittén har föreslagit en *särskild regel om strafffrihet för ringa fall*. Bland situationer där en sådan bestämmelse skulle kunna bli tillämplig anförs just det fallet att gärningen begåtts med huvudmannens

vetskap eller samtycke. Syftet med den föreslagna regeln torde sålunda för den privata sektorns del i huvudsak vara tillgodosett — förutom genom otillbörlighetsrekvisitet — genom den av mig nyss förordade åtalsregeln. För den offentliga sektorns del, där det redan finns en tämligen väl utbildad praxis, anser jag i likhet med några av remissinstanserna att förhållanden som talar för strafffrihet bör beaktas vid bedömningen av frågan om gärningens otillbörlighet. Jag är därför inte beredd att föreslå någon straffrihetsregel för ringa fall.

Med en enhetlig gärningsbeskrivning kommer, som kommittén påpekat, att till samma gärningstyp hänföras både mycket grova fall av egenyttig korruption och tämligen obetydliga, kanske huvudsakligen av oförstånd föranledda fall. Kommittén avvisar tanken på att dela upp mutansvaret i två skilda gärningstyper och förordar i stället att en önskvärd nyansering av mutansvaret åstadkommes genom att olika brottsbeteckningar används. Den lösning som kommittén stannat inför är att frångå den av kommittén tidigare förordade och sedermera beslutade beteckningen mutbrott och i stället bevara det hittillsvarande uttrycket tagande av muta eller av otillbörlig belöning med dess möjligheter till nyanserad brottsrubricering. Beteckningen tagande av otillbörlig belöning skulle sålunda användas när förmånen inte kan anses ha haft någon inverkan på tjänsteutövningen. Enligt min mening är emellertid de av kommittén anförda skälen inte tillräckliga för att motivera en återgång till den gamla och språkligt tunga brottsbeteckningen. Av den i betänkandet redovisade översikten över rättspraxis framgår sålunda att föreliggande möjligheter till nyanserad brottsrubricering har använts i mycket ringa omfattning. Vidare saknas en motsvarande dubbel terminologi på den aktiva sidan, där endast brottsbeteckningen bestickning förekommer. En viss nyansering sker för övrigt ändå därigenom att de verkligt grova mutbrotten vanligen förövas i förbindelse med andra brott, t. ex. myndighetsmissbruk, och sålunda beivras enligt reglerna om brottskonkurrens. Jag kan därför inte ansluta mig till kommitténs förslag att återinföra brottsbeteckningen tagande av muta eller av otillbörlig belöning.

Straffet för bestickning utgör enligt 17 kap. 7 § BrB böter eller fängelse i högst två år och enligt 6 § IKL böter eller fängelse i högst ett år. För mutbrott stadgas i 20 kap. 2 § BrB böter eller fängelse i högst två år eller i grova fall fängelse i högst sex år medan svårare straff än fängelse i högst ett år inte kan ådömas för motsvarande brott enligt 7 § IKL. Kommitténs förslag att i de nya bestämmelserna behålla de straffskalor som i dag gäller enligt BrB innebär således en skärpning av straffmaximum för den privata sektorns del. Jag vill dock framhålla att någon allmän skärpning av de straff som utmäts för mut- och bestickningsbrott inom den privata sektorn inte är avsedd. Den särskilda straffskalan för grova fall torde över huvud taget knappast bli tillämplig på sådana brott.

De nya ansvarsreglerna avser att skydda såväl offentlig som privat verksamhet och kan därför inte utan vidare passas in i *BrB:s systematik*. Som en provisorisk lösning i avbidan på att denna systematik omprövas i ett vidare sammanhang föreslår kommittén att bestickningsbrottet flyttas från 17 kap. och tas upp som en särskild paragraf i 20 kap. I likhet med ett par av remissinstanserna anser jag denna lösning mindre lämplig och förordar därför att bestämmelsernas nuvarande placering behålls t. v. En smärre jämkning av rubriken till 17 kap. BrB påkallas dock. Med hänsyn till att frågan om upphävande av stadgandet i 19 kap. 13 § om tagande av utländskt understöd nyligen aktualiserats (se Ds Ju 1975: 16 s. 66 ff) och därför kan väntas bli behandlad i annat sammanhang finner jag inte heller anledning att nu föreslå ändring i detta lagrum.

Enligt 25 § statstjänstemannalagen (1965: 274) skall statstjänsteman som är skäligen misstänkt för bl. a. brott mot 20 kap. 2 § BrB anmälas till åtal. Ett par remissinstanser har förordat att denna bestämmelse utvidgas så att anmälningsskyldighet inträder så snart anledning föreligger till antagande att korruptionsbrott har begåtts. För egen del anser jag inte att någon lagändring är påkallad. Jag vill emellertid understryka vikten av att polisanmälan görs i de fall som är föreskrivna. Med hänsyn till att domstol enligt 33 kap. 9 § BrB vid bestämmande av straff för brott av arbetstagare kan ta hänsyn till avskedande eller annan följd av brottet som är medgiven enligt avtal eller författning bör åklagare i regel inte avstå från att åtala mutbrott av den anledningen att brottet redan har beivrats i disciplinär ordning. Kan det antagas att domstolen kommer att helt efterge påföljd med hänsyn till tidigare ålagd disciplinpåföljd, bör dock åtal inte väckas.

Kommittén anser det inte vara lämpligt att införa någon lagfäst beskedsrätt eller anmälningsplikt för arbetstagare ifråga om i och för tjänsten erbjudna förmåner. Mot denna ståndpunkt har flertalet remissinstanser inte haft något att erinra. Även jag delar kommitténs åsikt och lägger därför inte fram något förslag i detta hänseende. Likaså delar jag kommitténs och remissinstansernas uppfattning om vikten av att *rekommendationer* utarbetas och information lämnas till vägledning för den enskilda arbets- och uppdragstagaren. Sådana rekommendationer kan emellertid beslutas i administrativ ordning. Jag finner därför inte skäl att nu gå närmare in på frågan om hur och av vem rekommendationerna bör utarbetas.

Beträffande *utomlands begångna korruptionsbrott* har kommittén stannat för att inte föreslå några ändringar i gällande rätt. Detta innebär till en början att sådana brott — med vissa i 2 kap. 3 § BrB nämnda undantag — kan beivras här i landet endast i den mån de är straffbara också enligt gärningsortens lag. Mot en sådan ordning har jag ingen erinran. Det torde inte finnas skäl för svenska myndigheter att ingripa

mot en utom riket begången gärning som inte riktar sig mot svenskt intresse och som inte anses brottslig i det land där den begåtts. En annan sak är att Sverige självfallet bör stödja internationella strävanden som syftar till att motverka korruption i alla former. Inom OECDs kommitté för internationella investeringar och multinationella företag har Sverige sålunda energiskt biträtt tanken att i den uppförandekod för internationella företag som utarbetas inom kommittén bör intas bestämmelser som begränsar användningen av mutor. Även FN har påbörjat arbete med en sådan uppförandekod och Sverige kommer även i det sammanhanget att verka för att korruptionsfrågorna belyses.

Möjligheterna att här i landet beivra utomlands begångna korruptionshandlingar, beror, såsom kommittén påpekat, inte endast på de svenska kompetensreglerna utan också på de svenska materiella straffbestämmelsernas utformning. Sålunda är det f. n. uteslutet att med stöd av BrB bestraffa den som besticker utländsk offentlig funktionär eller sådan funktionär som tar muta. En konsekvens av den föreslagna utvidgningen av den mutansvariga personkretsen till arbetstagare över huvud taget är emellertid att också utländsk offentlig tjänsteman blir att hänföra under de nya bestämmelserna liksom den som besticker en sådan tjänsteman. Däremot omfattar de nya bestämmelserna inte utländska offentliga eller halvoffentliga uppdragstagare, krigsmän eller personer som utövar myndighet utan att inneha anställning eller uppdrag (20 kap. 2 § andra stycket 1—4). Riksdagen har nyligen beslutat förorda att Sverige skall tillträda 1972 års europeiska konvention om överförande av lagföring i brottmål (prop. 1975/76: 3, JuU 1975/76: 14, rskr 1975/76: 22). I samband därmed har riksdagen också antagit en lag om internationellt samarbete rörande lagföring för brott. Om någon i annan stat är misstänkt för brott enligt dess lag, kan lagföringen enligt 6 § nyssnämnda lag på framställning av ifrågavarande stat under vissa närmare angivna förutsättningar överföras till Sverige. Därvid gäller att brottet, om det begåtts av person i offentlig ställning i den andra staten eller mot sådan person eller offentlig institution eller egendom med offentlig karaktär i denna stat, skall anses begånget av person i offentlig ställning här i landet eller mot person, institution eller egendom som i Sverige motsvarar den mot vilken det begåtts. Straffrättsligt bestickningsskydd här i landet kommer sålunda att uppnås för alla utländska offentliga funktionärer. Detta skydd kommer visserligen inte att omfatta funktionärer i stater som inte kan eller vill ansluta sig till den europeiska lagföringskonventionen. Det är dock sannolikt att liknande lagföringskonventioner småningom kommer att tillskapas på bredare internationell bas. Jag är därför inte beredd att f. n. lägga fram förslag om att utländsk offentlig funktionär generellt skall hänföras till den av bestickningsparagrafen skyddade personkretsen.

I fråga om utländska icke-offentliga funktionärer är de föreslagna an-

svarsbestämmelserna inom ramen för den straffrättsliga kompetensen tillämpliga i full utsträckning. En förutsättning för att mut- eller bestickningsbrottet skall kunna beivras i Sverige är alltså, som jag tidigare anfört, att brottet är straffbart även enligt lagen på gärningsorten. Samma förutsättning gäller givetvis för de fall då ansvar enligt vad förut berörts kan komma i fråga vid bestickning av utländsk offentlig funktionär. Såsom påpekats av några remissinstanser kan man vid lagföring av utomlands begångna bestickningsbrott inte heller bortse från den praxis som utvecklats i det främmande landet. Hänsyn därtill får tas vid bedömningen av om handlingen i fråga är otillbörlig.

5 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illlojal konkurrens.

Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

6 Specialmotivering

6.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

17 kap.

7 §

Med hänsyn till att personkretsen i 20 kap. 2 § omfattar samtliga anställda i offentlig och privat tjänst utgår den särskilda hänvisningen till arbetstagare hos staten eller hos kommun.

8 §

Som beskrivning av brottsmedlet används i 20 kap. 2 § uttrycket ”muta eller annan otillbörlig belöning”. För undvikande av det missförståndet att brottsmedlet skulle vara av annan karaktär i förevarande paragraf än i 20 kap. 2 § har det i gärningsbeskrivningen och brottsbe-teckningen använda ordet förmån bytts ut mot belöning. Ändringen är inte avsedd att ge lagrummet någon annan saklig innebörd.

20 kap.

2 §

Under denna paragraf har liksom i gällande rätt upptagits regler om mutansvar. Ansvarskretsen, som omfattar personer inom såväl offentlig som privat verksamhet, har uttömmande beskrivits i paragrafen. Para-

grafens *första stycke* innehåller den grundläggande bestämmelsen om att samtliga arbetstagare såväl inom den offentliga som den privata sektorn omfattas av mutansvar. Som jag har nämnt bygger den föreslagna lagstiftningen härvid på det s. k. civilrättsliga arbetstagarbegreppet.

Arbetstagare skall enligt paragrafens första stycke dömas för mutbrott, om han mottar, låter åt sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för utövning av sin tjänst eller anställning. Straffet är böter eller fängelse i högst två år, i grova fall dock fängelse i högst sex år. Såvitt gäller brottsrekvisit och påföljder har alltså inte gjorts någon ändring i sak.

Vad i första stycket sägs om arbetstagare äger enligt *andra stycket* 1 motsvarande tillämpning på ledamot av styrelse, verk, nämnd, kommitté eller annan sådan myndighet som hör till staten eller till kommun. I detta hänseende innebär förslaget ingen ändring.

Enligt *andra stycket* 2 omfattar mutansvaret den som utövar uppdrag som är reglerat i författning. Därmed avses dels — liksom f. n. — innehavare av författningsreglerade statliga eller kommunala uppdrag och dels s. k. halvoffentliga uppdragstagare. Till den senare kategorien hör sådana personer som är att anse som uppdragstagare hos privata rättssubjekt eller som visserligen förordnats av offentlig myndighet men får anses företräda främst enskilda intressen. Som exempel härpå kan nämnas av konkursdomare enligt 43 § konkurslagen förordnad interimsförvaltare liksom den enligt 45 § samma lag slutligt utsedde konkursförvaltaren samt av rätten enligt 19 kap. 1 § ärvdabalken förordnad boutredningsman. För ytterligare exempel på halvoffentliga uppdragstagare hänvisas till mutansvarskommitténs betänkande (s. 138).

I *andra stycket* 3 och 4, som kvarstår oförändrade, hänförs till ansvarskretsen krigsmän och andra som fullgör lagstadgad tjänsteplikt resp. utövar av myndighet oavsett om myndighetsutövningen har samband med innehav av allmän tjänst eller offentligt uppdrag.

Enligt *andra stycket* 5 hänförs till ansvarskretsen den som i annat fall än som berörts förut i paragrafen på grund av förtroendeställning fått att för annan sköta rättslig eller ekonomisk angelägenhet eller öva tillsyn å skötseln av sådan angelägenhet. Någon begränsning på uppdragsgivarsidan förutsätts inte. Huvudmannen kan alltså vara det allmänna eller enskild fysisk eller juridisk person. Ifrågavarande uppdragstagare tillhör i stort sett personkretsen för ansvarsbestämmelserna i 10 kap. 5 § BrB om trolöshet mot huvudman. Vilka som omfattas av denna personkrets har jag redovisat i den allmänna motiveringen.

Någon ändring görs inte i *tredje stycket* som föreskriver att med kommun skall likställas allmän inrättning som avses i 1 § *andra stycket* kommunaltjänstemannalagen (1965: 275), alltså landstingskommun, kommunalförbund, församling, kyrklig samfällighet, skogsvårdsstyrelse, allmän försäkringskassa samt, enligt regeringens bestämmande, annan allmän inrättning.

5 §

Paragrafens första stycke innehåller f. n. en bestämmelse om att åklagare utan hinder av vad som i övrigt kan vara föreskrivet får åtala brott enligt 1 och 2 §§ (oriktig myndighetsutövning och mutbrott) samt annat brott varigenom innehavare av anställning eller uppdrag som avses i 2 § har åsidosatt vad som åligger honom i utövningen därav. Om tillämpningsområdet för mutbrottsbestämmelsen utsträcks även till den privata sektorn, bör av skäl som tidigare har redovisats i den allmänna motiveringen åklagares åtalsrätt i motsvarande mån underkastas viss begränsning. Vidare bör första styckets andra led jämkas, eftersom det saknas skäl att göra undantag från andra begränsningar av åklagares åtalsrätt i fråga om brott varigenom arbets- eller uppdragstagare inom den privata sektorn har åsidosatt vad som åligger honom i utövningen av anställningen eller uppdraget.

Enligt den nya bestämmelsen får åklagare utan hinder av vad som i övrigt kan vara stadgat åtala brott varigenom arbetstagare hos staten eller hos kommun eller annan som avses i 2 § andra stycket 1—4 har åsidosatt vad som åligger honom i utövningen av anställningen eller uppdraget. Vidare föreskrivs att åtal för mutbrott som begåtts av annan än som nu har sagts — alltså av arbetstagare inom den privata sektorn eller av uppdragstagare som avses i 2 § andra stycket 5 — får väckas av åklagare endast om brottet av arbets- eller uppdragsgivaren anges till åtal eller om åtal finnes påkallat ur allmän synpunkt. En omständighet som kan göra åtal påkallat ur allmän synpunkt är t. ex. att anmälan görs av konkurrent till arbets- eller uppdragsgivaren eller av sammanslutning av näringsidkare eller konsumenter (jfr 11 § första stycket 2 lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens i dess nuvarande lydelse).

Någon särskild föreskrift om rätt för åklagare att utan hinder av vad som i övrigt kan vara föreskrivet åtala oriktig myndighetsutövning eller mutbrott begånget av arbetstagare hos staten eller hos kommun eller av annan som avses i 2 § andra stycket 1—4 har inte ansetts vara nödvändig. Någon saklig ändring i förhållande till vad som nu gäller i detta hänseende är alltså inte avsedd.

I 5 § andra, tredje och fjärde styckena föreslås ingen ändring.

Övergångsbestämmelser

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 1977.

De allmänna principerna i 5 och 12 §§ lagen (1964: 163) om införande av brottsbalken (BrP) beträffande strafflags tillämplighet i tiden och om åtalspreskription gäller om annat inte föreskrivs. Med hänsyn härtil upptar departementsförslaget inte någon motsvarighet till utredningens förslag till övergångsreglering i detta hänseende. Är det således fråga om en gärning, som har begåtts före ikraftträdandet och som

är straffbar enligt såväl 17 kap. 7 § eller 20 kap. 2 § BrB eller 6 eller 7 § IKL i dess äldre lydelse som de nya bestämmelserna i BrB, skall 5 § första och andra styckena BrP äga motsvarande tillämpning. Sistnämnda bestämmelser ger uttryck för principen att ny lag inte skall ha tillbakaverkande kraft, om inte den nya lagen är lindrigare än den äldre.

Vidare äger också 12 § BrP motsvarande tillämpning. Bestämmelsen innebär att den för den misstänkte gynnsammaste preskriptionsberäkningen skall tillämpas. Denna grundsats får betydelse för brott mot 6 eller 7 § IKL. F. n. är högsta straff för dessa brott ett års fängelse och brottens preskriptionstid enligt 35 kap. 1 § BrB därför endast två år. Tillämpades nya 17 kap. 7 § eller 20 kap. 2 § på brotten, skulle preskriptionstiden emellertid uppgå till fem år enligt 35 kap. 1 §, eftersom straffmaximum i de nya ansvarsreglerna satts till två års fängelse. I enlighet med det anförda skall i detta fall den kortare preskriptionstiden gälla.

Slutligen har bland övergångsbestämmelserna också intagits föreskrift att, om i lag eller annan författning förekommer hänvisning till föreskrift som ersatts genom de nya bestämmelserna, hänvisningen i stället skall avse den nya bestämmelsen.

6.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens

Ansvarsbestämmelserna i 6 och 7 §§ samt de härtill anslutande reglerna om subsidiaritet i 8 § och rätt till talan i 11 § upphävs som en följd av att ansvarsbestämmelserna i BrB avses skola gälla samtliga anställda. Några särskilda övergångsbestämmelser är inte erforderliga utöver den allmänna hänvisningen till 5 och 12 §§ BrP som tagits upp bland de till förslaget om ändring i BrB knutna övergångsbestämmelserna.

7 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens.

8 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Bilaga 1

(Mutansvarskommitténs förslag)

Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom förordnas i fråga om brottsbalken *dels* att 17 kap. 7 § skall upphöra att gälla, *dels* att 17 kap. 8 §, 19 kap. 13 § och 20 kap. 2 § skall ha nedan angivna lydelse, *dels* att i balken skall införas en ny paragraf, 20 kap. 6 §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 kap.

Om brott mot allmän verksamhet

7 §

Den som lämnar, utlovar eller erbjuder muta eller annan otillbörlig belöning för utövning av befattning, varmed ämbetsansvar är förenat, dömes för bestickning till böter eller fängelse i högst två år.

(Denna paragraf utgår.)

8 §

Den som — — — — — sex månader.

Är brottet — — — — — av tjänsteställning.

Den som mottager, låter åt sig utlova eller begär otillbörlig förmån för att i allmänt ärende rösta på visst sätt eller icke rösta, dömes, om det ej är ämbetsbrott, för tagande av otillbörlig förmån vid röstning till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som mottager, låter åt sig utlova eller begär otillbörlig belöning för att i allmänt ärende rösta på visst sätt eller icke rösta, dömes, om det ej är tagande av muta eller av otillbörlig belöning, för tagande av otillbörlig belöning vid röstning till böter eller fängelse i högst sex månader.

19 kap.

13 §

Den som av främmande makt eller någon som handlar i dess intresse mottager penningar eller annan egendom för att genom utgivande eller spridande av skrifter

Den som av främmande makt eller någon som handlar i dess intresse mottager penningar eller annan egendom för att genom utgivande eller spridande av skrifter

Nuvarande lydelse

eller annorledes påverka den allmänna meningen om statsskicket eller om åtgärder i rikets inre eller yttre styrelse, dömes för tagande av utländskt understöd till fängelse i högst två år.

Föreslagen lydelse

eller annorledes påverka den allmänna meningen om statsskicket eller om åtgärder i rikets inre eller yttre styrelse, dömes, om det ej är tagande av muta eller av otillbörlig belöning, för tagande av utländskt understöd till fängelse i högst två år.

20 kap.

Om missbruk av myndighet m. m.**2 §**

Ämbetsman, som mottager, låter åt sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning, dömes, om ej gärningen eljest är särskilt belagd med straff, för tagande av muta eller av otillbörlig belöning såsom stadgas i 1 §. Detsamma skall gälla, om han begått sådan gärning innan han erhöll befattningen.

Begår den som varit ämbetsman gärning, som i första stycket sägs, dömes till böter eller fängelse enligt vad i 1 § stadgas.

Om arbetstagare hos staten eller hos kommun mottager, låter åt sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning, dömes för tagande av muta eller av otillbörlig belöning till böter eller fängelse i högst två år. Detsamma skall gälla, om arbetstagaren begått gärningen innan han erhöll anställningen eller efter det han slutat densamma. Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst sex år. I ringa fall, som icke rör utövning av offentlig myndighet, dömes ej till ansvar.

Vad i första stycket sägs om arbetstagare i allmän tjänst äger motsvarande tillämpning på

1. ledamot av styrelse, verk, nämnd, kommitté eller annan sådan myndighet som hör till staten eller till kommun;

2. den som utövar uppdrag åt staten eller åt kommun om han valts till uppdraget eller icke äger undandraga sig detta;

3. den som på grund av myndighets förordnande eller eljest har att åt annan utöva uppdrag som är reglerat i författning;

4. krigsman eller annan som fullgör lagstadgad tjänsteplikt;

5. den som utan att inneha tjänst eller uppdrag som nu sagts utövar offentlig myndighet;

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6. arbetstagare hos näringsidkare i dennes näringsverksamhet; samt

7. den som utan att inneha tjänst eller uppdrag som nu sagts på grund av förtroendeställning såsom syssloman eller eljest fått att för annan sköta rättslig eller ekonomisk angelägenhet eller öva tillsyn å skötseln av ekonomisk angelägenhet.

Enligt regeringens bestämmande skall vad i första stycket sägs äga tillämpning även på arbetstagare hos eller ledamot av styrelse för allmän inrättning.

Med kommun likställes landstingskommun, kommunalförbund, församling, kyrklig samfällighet, skogsvårdsstyrelse och allmän försäkringskassa.

6 §

(Jämför 17 kap. 7 §.)

Den som lämnar, utlovar eller erbjuder muta eller annan otillbörlig belöning för utövning av tjänst eller uppdrag som avses i 2 § eller eljest för utövning av offentlig myndighet, dömes för bestickning till böter eller fängelse i högst två år. I ringa fall, som icke rör utövning av offentlig myndighet, dömes ej till ansvar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1977 .

Till suspension eller avsättning må ej vidare dömas. Är fråga om gärning som är straffbelagd enligt såväl de upphävda bestämmelserna i 17 kap. 7 § eller 20 kap. 2 § denna balk eller 6 eller 7 §§ lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens som de nya bestämmelserna i brottsbalken, skall 5 § första och andra styckena samt 12 § lagen (1964: 163) om införande av brottsbalken äga motsvarande tillämpning.

Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till eller avses eljest däri lagrum, som ersatts genom de nya bestämmelserna, skall dessa i stället tillämpas.

Förslag till**Lag om ändring i lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens**

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens *dels* att 6—8 §§ med rubriken Bestickning skall upphöra att gälla, *dels* att 11 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Bestickning**6 §**

(Denna paragraf utgår.)

Den, som lämnar, utlovar eller erbjuder gåva eller annan förmån till någon i näringsverksamhet eller eljest vid företag av ekonomisk art eller vid verk, inrättning eller stiftelse anställd person för att därigenom muta denne att vid avtal om inköp av varor eller utförande av arbete eller tagande av försäkring för dens räkning, hos vilken han är anställd, åt någon skaffa företräde framför annan eller att underlåta framställa anmärkning i fråga om fullgörande av sådant avtal, straffes med dagsböter eller med fängelse i högst ett år; ersätta ock uppkommen skada.

7 §

(Denna paragraf utgår.)

I näringsverksamhet eller eljest vid företag av ekonomisk art eller vid verk, inrättning eller stiftelse anställd person, som tager, låter åt sig utlova eller begär gåva eller annan förmån för att därigenom låta muta sig att vid avtal om inköp av varor eller utförande av arbete eller tagande av försäkring för dens räkning, hos vilken han är anställd, åt någon skaffa företräde framför annan eller att underlåta framställa anmärkning i fråga om fullgörande av sådant avtal, varde straffad på sätt i 6 § sägs ävensom förpliktad att ersätta uppkommen skada.

Emottagen muta eller dess värde tillfaller kronan.

Nuvarande lydelse

Förslagen lydelse

8 §

Vad i 6 och 7 §§ stadgats skall icke äga tillämpning, om gärningen är straffbar enligt 25 kap. strafflagen.

(Denna paragraf utgår.)

11 §

Berättigad — — — — lag är:

1) i de uti 3 och 5 §§ angivna fall, den vilkens yrkeshemlighet eller förebild obehörigen använts eller röjts;

2) i de uti 6 och 7 §§ omfördä mällda fall varje näringsidkare, som frambringar, tillverkar eller håller till salu varor eller utför arbete av samma eller liknande art som de varor eller det arbete, som skolat inköpas eller utföras, eller meddelar försäkring av samma slag som den försäkring, vilken skolat tagas, ävensom den anställdes arbetsgivare, där ej gärningen skett med dennes begivande, så ock, utom vad angår skadestånd, varje sammanslutning för främjande av yrkesintressen, såframt näringsidkare, varom nu nämnts, äro företrädade inom sammanslutningen och denna äger att kära inför domstol; samt

3) i de uti 9 § avsedda fall den, vilkens inarbetade kännetecken kan bliva föremål för förväxling.

Allmän åklagare må ock väcka påstående om straff för brott, varom i denna lag förmäles, i de uti 3, 5 och 9 §§ nämnda fall dock endast efter angivelse av den, som, enligt vad under 1) eller 3) sägs, äger anställa talan i anledning av sådant brott.

1) i de uti 3 och 5 §§ angivna fall, den vilkens yrkeshemlighet eller förebild obehörigen använts eller röjts; samt

2) i de uti 9 § avsedda fall den, vilkens inarbetade kännetecken kan bliva föremål för förväxling.

Allmän åklagare må ock väcka påstående om straff för brott, varom i denna lag förmäles, i de uti 3, 5 och 9 §§ nämnda fall dock endast efter angivelse av den, som, enligt vad under 1) eller 2) sägs, äger anställa talan i anledning av sådant brott.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 197 .

Bilaga 2

(De remitterade förslagen)

1 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrives i fråga om brottsbalken

dels att 17 kap. 7 och 8 §§ samt 20 kap. 2 och 5 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att rubriken till 17 kap. skall lyda "Om brott mot allmän verksamhet m. m."

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 kap.

7 §¹

Den som till arbetstagare *hos staten eller hos kommun* eller till annan som avses i 20 kap. 2 § lämnar, utlovar eller erbjuder muta eller annan otillbörlig belöning för tjänsteutövningen, dömes för bestickning till böter eller fängelse i högst två år.

Den som till arbetstagare eller annan som avses i 20 kap. 2 § lämnar, utlovar eller erbjuder muta eller annan otillbörlig belöning för tjänsteutövningen, dömes för bestickning till böter eller fängelse i högst två år.

8 §²

Den som vid val till allmän befattning eller vid annan utövning av rösträtt i allmänt ärende söker hindra omröstningen eller förvanska dess utgång eller eljest otillbörligen inverka på omröstningen, dömes för otillbörligt verkande vid röstning till böter eller fängelse i högst sex månader.

Är brottet grovt, skall dömas till fängelse i högst fyra år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det förövats med våld eller hot om våld eller innefattat missbruk av tjänsteställning.

Den som mottager, låter åt sig utlova eller begär otillbörlig *förmån* för att i allmänt ärende rösta på visst sätt eller icke rösta, dömes, om det ej är mutbrott, för tagande av otillbörlig förmån vid röstning till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som mottager, låter åt sig utlova eller begär otillbörlig *belöning* för att i allmänt ärende rösta på visst sätt eller icke rösta, dömes, om det ej är mutbrott, för tagande av otillbörlig belöning vid röstning till böter eller fängelse i högst sex månader.

¹ Senaste lydelse 1975: 667.

² Senaste lydelse 1975: 667.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 kap.

2 §³

Om arbetstagare hos staten eller hos kommun mottager, låter åt sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning, dömes för mutbrott till böter eller fängelse i högst två år. Detsamma skall gälla, om arbetstagaren begått gärningen innan han erhöll anställningen eller efter det han slutat densamma. Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst sex år.

Vad i första stycket sägs om arbetstagare äger motsvarande tillämpning på

1. ledamot av styrelse, verk, nämnd, kommitté eller annan sådan myndighet som hör till staten eller till kommun.

2. den som utövar uppdrag *åt staten eller åt kommun, om han valts till uppdraget eller icke äger undandraga sig detta ävensom eljest om uppdraget är reglerat i författning,*

3. krigsman eller annan som fullgör lagstadgad tjänsteplikt *och*

4. den som utan att inneha anställning eller uppdrag som nu har sagts utövar myndighet.

Arbetstagare som mottager, låter åt sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning, dömes för mutbrott till böter eller fängelse i högst två år. Detsamma skall gälla, om arbetstagaren begått gärningen innan han erhöll anställningen eller efter det han slutat densamma. Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst sex år.

Vad i första stycket sägs om arbetstagare äger motsvarande tillämpning på

1. ledamot av styrelse, verk, nämnd, kommitté eller annan sådan myndighet som hör till staten eller till kommun,

2. den som utövar uppdrag *som* är reglerat i författning,

3. krigsman eller annan som fullgör lagstadgad tjänsteplikt,

4. den som utan att inneha anställning eller uppdrag som nu har sagts utövar myndighet *och*

5. *den som i annat fall än som avses i 1—4 på grund av förtroendeställning såsom syssloman eller eljest fått att för annan sköta rättslig eller ekonomisk angelägenhet eller öva tillsyn å skötseln av sådan angelägenhet.*

Med kommun likställes allmän inrättning som avses i 1 § andra stycket kommunaltjänstmannalagen (1965: 275).

5 §⁴

Åklagare må, utan hinder av vad eljest må vara stadgat, åtala brott enligt 1 och 2 §§ *ävensom annat brott varigenom innehavare*

Åklagare må, utan hinder av vad eljest må vara stadgat, åtala brott varigenom *arbetstagare hos staten eller hos kommun eller an-*

³ Senaste lydelse 1975: 667.

⁴ Senaste lydelse 1975: 667.

Nuvarande lydelse

av anställning eller uppdrag som avses i 2 § har åsidosatt vad honom åligger i utövningen därav.

Föreslagen lydelse

nan som avses i 2 § andra stycket 1—4 har åsidosatt vad honom åligger i utövningen av anställningen eller uppdraget. Åtal för brott enligt 2 § som har begåtts av annan än som nu har sagts må väckas av åklagare endast om brottet angives till åtal av arbets- eller uppdragsgivaren eller åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Utan hinder av vad i första stycket sägs skall dock gälla

1. vad i denna balk stadgas att åtal ej må ske utan förordnande av regeringen eller den regeringen har bemyndigat och

2. vad i annan lag eller författning är föreskrivet om åtal för gärning, för vilken straff är stadgat allenast om den förövas av innehavare av anställning eller uppdrag som sägs i första stycket.

Är ej för visst fall annat stadgat, må åklagare åtala brott mot sådan tystnadsplikt som gäller till förmån för enskild målsägande endast om denne anger brottet till åtal eller åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Om åtal för brott som i utövningen av tjänsten eller uppdraget begåtts av riksdagsledamot, statsråd, justitieråd, regeringsråd eller innehavare av tjänst eller uppdrag hos riksdagen eller dess organ gälla särskilda bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1977.

Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift, som har ersatts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens

Häriigenom föreskrives i fråga om lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens¹

dels att 6—8 §§ och rubriken närmast före 6 § skall utgå,
dels att 11 § skall ha nedan angivna lydelse.

11 §²

Berättigad att anställa talan enligt denna lag är:

1) i de uti 3 och 5 §§ angivna fall den, vilkens yrkeshemlighet eller förebild obehörigen använts eller röjts; samt

Berättigad att anställa talan enligt denna lag är i de uti 3 och 5 §§ angivna fall den, vilkens yrkeshemlighet eller förebild obehörigen använts eller röjts.

¹ Senaste lydelse av § 6 1942: 246.

² Senaste lydelse 1974: 161.

Nuvarande lydelse

2) i de uti 6 och 7 §§ omförmälda fall varje näringsidkare, som frambringar, tillverkar eller håller till salu varor eller utför arbete av samma eller liknande art som de varor eller det arbete, som skolat inköpas eller utföras, eller meddelar försäkring av samma slag som den försäkring, vilken skolat tagas, ävensom den anställdes arbetsgivare, där ej gärningen skett med dennes begivande, så ock, utom vad angår skadestånd, varje sammanslutning för främjande av yrkesintressen, såframt näringsidkare, varom nu nämnts, äro företrädda inom sammanslutningen och denna äger att kära inför domstol.

Allmän åklagare må ock väcka påstående om straff för brott, varom i denna lag förmäles, i de uti 3 och 5 §§ nämnda fall dock endast efter angivelse av den, som, enligt vad under 1) sägs, äger anställa talan i anledning av sådant brott.

Nuvarande lydelse

Allmän åklagare må ock väcka påstående om straff för brott, varom i denna lag förmäles, i de uti 3 och 5 §§ nämnda fall dock endast efter angivelse av den, som enligt första stycket äger anställa talan i anledning av sådant brott.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1977.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1976-03-16

Närvarande: justitierådet Hult, regeringsrådet Simonsson, justitierådet Mannerfelt, justitierådet Welamson.

Enligt lagrådet den 5 mars 1976 tillhandakommet utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 26 februari 1976 har regeringen på hemställan av statsrådet Geijer beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, har inför lagrådet fördragits av byråchefen Thorsten Cars.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

I det remitterade förslaget har i 20 kap. 5 § första stycket andra meningen upptagits en särskild åtalsregel som — fränsett vissa utomlands begångna gärningar — gäller den privata sektorn och innebär, att åklagaren får väcka åtal mot arbets- eller uppdragstagare endast i fall då arbets- eller uppdragsgivaren anger brottet till åtal eller när åtal finnes påkallat från allmän synpunkt. Bakgrunden till denna regel är bl. a., att man har att räkna med särskilt skiftande förhållanden inom den privata sektorn. Uppenbarligen syftar regeln till att smärre och med hänsyn till rådande sed eller uppfattning någorlunda ursäktliga fall av överträdelse skall kunna lämnas utan beivran, när det är arbets- och uppdragstagare inom den privata sektorn som i egenskap av mottagare vid mutbrottslighet har överskridit gränsen för det tillbörliga. Emellertid torde liknande ursäktlighetssynpunkter kunna göra sig gällande i avseende på den som har lämnat, utlovat eller erbjudit förmån till någon inom den privata sektorn. Konsekvensen synes därför kräva att en åtalsregel, motsvarande den nyss berörda, införs när det gäller överträdelse av 17 kap. 7 §. En sådan regel synes lämpligen kunna upptagas i en ny 17 § i brottsbalkens 17 kap. och ges följande lydelse: "Har bestickning skett i förhållande till någon som ej är arbetstagare hos staten eller hos kommun och som ej omfattas av 20 kap. 2 § andra stycket

1—4, må åklagare väcka åtal endast om brottet anges till åtal av arbets- eller uppdragsgivaren till den för bestickningen utsatte eller om åtal är påkallat från allmän synpunkt.”

Den nyss berörda åtalsregeln beträffande mutbrott har som nämnts upptagits som en andra mening i 20 kap. 5 § första stycket. Att märka är emellertid att denna paragraf redan innehåller en i stort likartad regel, gällande vissa tystnadspliktsbrott och placerad i det nuvarande tredje stycket. Det naturliga och systematiskt mest tilltalande är att de båda berörda åtalsreglerna placeras intill varandra. Härigenom undvikes också att man stör det tankemässiga sambandet mellan förslaget första stycke första meningen och andra stycket, vilka båda gäller åtalsförutsättningar inom den offentliga sektorn. Det föreslås därför, att den nya regeln inskjuts som ett särskilt stycke närmast efter nuvarande andra stycket och ges följande lydelse: ”Har mutbrott begåtts av någon som ej omfattas av första stycket, må åklagare väcka åtal endast om brottet anges till åtal av arbets- eller uppdragsgivaren eller om åtal är påkallat från allmän synpunkt.”

Förslaget till lag om ändring i lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1976-03-18

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sträng, Andersson, Johansson, Holmqvist, Aspling, Lundkvist, Geijer, Bengtsson, Norling, Feldt, Zachrisson, Lcijon, Hjelm-Wallén, Peterson

Föredragande: statsrådet Geijer

Proposition om ändring i brottsbalken

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Lagrådet har förordat dels att den föreslagna, främst för den privata sektorn avsedda särskilda åtalsregeln beträffande mutbrott skall flyttas från första stycket till ett nytt tredje stycke i 5 § av 20 kap. brottsbalken, dels att en motsvarande åtalsregel skall införas i 17 kap. samma balk när det gäller överträdelse av bestämmelsen i 7 § om bestickning. Jag biträder lagrådets förslag.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att antaga de av lagrådet granskade lagförslagen med vidtagna ändringar.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 26 februari 1976.